

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2018. május – XVII. évfolyam 5. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájjá:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Levélmozaik
Lukáts János írása

2

Elhozta az Isten
piros pünkösöd
napját

Vasvári Zoltán tanulmánya

5

Poháremelintés
Tapolcán

*Németh István Péter
Kiss Benedekről*

8

Az öreglánya

Török Miklós novellája

12

A madár

Csernák Árpád novellája

16

A vendég

*Szigeti Jenő
Vaszary Gáborról*

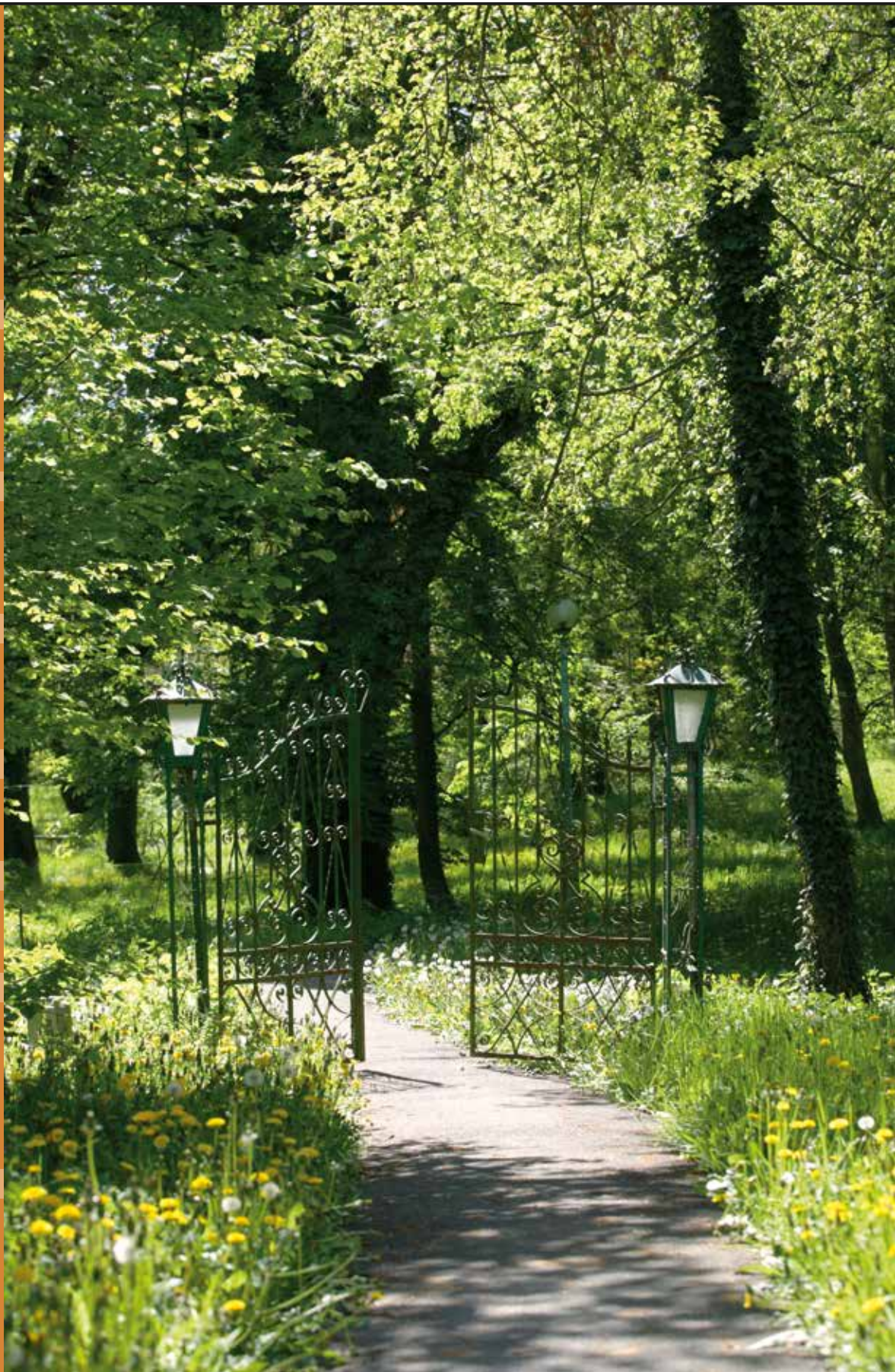
23

In memoriam
dr. Andrásosfzky
Barna

*Kellermayer Miklós
búcsúztatója*

25

Átjáró
Csernák Bálint fotója

Levélmozaik egy ismeretlen ismerősnek

Kedves M...ka!

Köszönöm, hogy megtisztelt bizalmával, és engem szólított meg a konferencia több tucatnyi ismeretlen résztvevője közül. Köszönöm, hogy kéretlen vallomást tett élete drámájáról, amelynek ön az egyetlen – és megbocsásson, meglehetősen passzív – szereplője. Köszönöm végül, hogy kérésével engem tisztelt meg, amelyet ezúttal sietek teljesíteni.

Engedje meg cserébe, hogy kiegészítsem az Ön felvázolt életmozaikját, s a kiegészítő elemeket némiképp úgy kezeljem, mint egy fadoboz faragott-festett játékkockáit. Ha tévedek, vagy ha túlságosan az elevenére tapintok, bocsássa meg nekem! Igazságomnak nem fogok utánajárni, s bizonyonnan ez a levélmozaik sem fog a kelletnél nagyobb skandalumot kiváltani.

Hogy mindketten egyazon anyanyelvet tekintjük életünk legfőbb örökségének, ez a sokadik idegen nyelvű mondatváltás után Önben sejlett fel (a nők érzékenyebbek a finomságok iránt). Az örökség Önre jutó része bizony már meglehetősen eltérő volt, kedves M...ka, de ezzel Ön is tisztában van. Némi sajnálattal szolt anyanyelve elmostohasodásáról, de mint visszafordíthatatlan folyamatot, már régen tudomásul vette. Férje ugyan, mint Ön elmondta, nem emelt kifogást anyanyelve használata ellen, ő maga azonban néhány cifra káromkodáson túl nem kívánt belőle többet elsajátítani. És mivel az ő anyanyelvét beszélőké „az ország, a hatalom és a dicsőség”, ezért ön az ajkai helyett a szíve mélyébe zárta elnémitott örökségét, amit némiképp meg is tudok érteni.

*Papának a szívós parasztembert,
akinek a talpa alól a földet, és feje felől
a házat perelték el egyetlen éjszaka...*

Nem kérdezem, miért nem keresett és talált magának az Önével azonos anyanyelvet beszélő férjet, mert a szív szava még az anyanyelv szavánál is erősebb, – úgy látszik. Csak hát, kedves M...ka, a szívbe zárt nyelv elsápad és elfonnyad, megtöredezik és szilánkokra esik szét. Ezt Ön anyanyelvének a szívébe zárásakor még nem tudhatta, s amikor a büntetlenül bezárt rabra időnként rányitotta az ajtót, már beteg, sőt halálközeli állapotban találta. És bizonyára nem tudta megbocsátani a nyelvnek, hogy az évek múlásával elhagyta Önt. Pedig hát, gondoljon csak utána, ki is hagyta el valójában a másikat?

Az anyanyelv, igen, az édesanya nyelve, maga ugyan csak mamának és papának nevezte korán elhalt szüleit. Papának a szívós parasztembert, akinek a talpa alól a földet, és feje felől a házat perelték el egyetlen éjszaka, s aki a maga módján csökkentette eggyel a megalázottak és megszorítottak számát. És mamának az édesanyját, aki behalt támasza el-

vesztésébe, s talán még inkább a hátramaradtak önfeladásába. Ön meséli azt is, és csak mérsékelt szomorúsággal, kedves M...ka, hogy testvéreivel is már régóta csak az „országhatolomdicsőség” nyelven beszél, hogy házastársaik érzékenységet semmilyen mértékben ne sértsék. Lenyűgöző és meghatóan szép gesztus. Kár, hogy ilyesfajta érzékenységet mamának nem volt ideje széjjelosztani gyermekei között.

Mégis a mamára, vagy igazi magyar szóhasználat szerint: az édesanyjára kellett gondolnia, amikor a kívánságát nekem előadta. Dadogva, és emlékfoszlányait szégyenlősen egymás mellé terelve idézte föl a vesszőkkel csak hézagosan összeálló szavakat, amelyeket, mint aprócska gyermeknek tanított Önnek ez az egyszerűségében is kiváló asszony. „Tudjátok-e, mi a haza? Az a hajlék, hol születünk...”, ennyit tudott már csak a versből, meg a „születünk” szóra a rímet: „felettünk” (a „hajlék” szót kétszeri nekirugaszkodásra is hibásan ejtette). Szerzőt, folytatást tőlem várt, talán évek óta dédelgette tervét, hogy megkérdezi valakitől a nagyvilágban, vissza tudja-e adni Önnek az évtizedekkel ezelőtt betemetett szavakat. Pósa Lajos írta ezt a verset, aki nemzedékek irodalmi emléktárában valaha tiszteletreméltó helyet töltött be, mígnem egyszerre kiutasított a köztudatunkból és közízlésünkben. Valószínűleg nem véletlen, hogy ráismertem a sorra, nekem gyermekkorom első verses könyve volt a Pósaé, Önnek nyilván az utolsó. Tudta, hogy a vers hosszú, maga-maguk (a másajkúak mai házastársai) csak az első versszakot ismerték és fújták, bizonyára lelkes gyermekként. Talán még a szomszédságot is meglepték ezzel a szép szellemi-nyelvi teljesítménnyel, vagy a Ny. környéki faluban más is, mindenki ismerte a magyar nyelvű, hazafias gyermekverseket? Vagy éppen csak az ünnepek előestéjén, becsukott ablak mögött mondták el az első versszakot, s a felnőtt rokonok elboruló homlokkal húzták magukhoz az aprócska szőke fejeket, és mormogták el az ominózus kezdősört: „Tudjátok-e, mi a haza?...”

Hogy néhányat újra hallott tőlem az eltemetett sorok közül, nekibátorodott, kedves M...ka. Jó volt nézni, ahogy a szemébe kiült az igyekezet, hogy minél többet bányásszon elő, hátha az újabb szavak és sorok tetszhalott nyelvi emlékeket keltenek életre. „Az erőtlen csügged, az erős megállja!”, vágta ki egyszerre, büszkén és szépen artikulálva. Arany János nevét nem ismerte, nyilván közmondásként tanulta meg ezt a verssort. Az édesanyjától. Meg azt a másikat is, hogy: „Ember küzdj, és bízza bízáll!”, erről tudta, hogy egy magyar dráma utolsó sora, bár magát a drámát nem ismerte. A magyar dráma utolsó sora, kedves M...ka, az elhallgatás, az elnémulás, de lehet, hogy ezt maga nem érti.

Nem kérdezem meg magától azt sem, vajon abban a nagyvárosban, ahol most lakik, amely évszázadokon át magyar fővárosként írta be a nevét az akkoriban sokkal egységesebb Európa történetébe, miért nem képes magyar nyelvű Arany-

vagy Madách-kötetet szerezni. Ha akarna, bizonytalán képes volna. Tudom, az érzékenység. Az ő érzékenységük. Ezért nem beszél a saját testvéreivel magyarul, sem a saját gyermekeivel. A gyermekei anyanyelve az apjuk nyelve lesz. Lett. Ez magyarul grammatikai nonszensz. Más nép nyelvén is. Kétszáz, száz vagy akár hetven éve két-három-négy nyelven mindenki tudott abban a városban. Gyerekek is, tanulatlanok is, utca-kölykök is, pincérekről, boltosokról nem is beszélve. Őn tudós kutatóként vett részt ezen a konferencián, és szakmailag kétségkívül megállta a helyét.

Nem szaporítom a szót! Hazaérkeztem, az első dolgom volt, hogy gyerekkori könyveim között megkeressem Pósa kötetét

(a helye ma már a kamrában van, pedig csinos könyv), meg az Arany-kötetet (lemásolom az egész verset, hadd ismerje meg a „szövegkörnyezetet” is), meg a *Tragédia* utolsó jelenetét, megérti talán belőle, ami megértendő. Aztán lelkesen végig-forgattam magamban a belémrögzült memoriterek, Petőfi-, Juhász Gyula-, József Attila-verseket-strófákat. Ezt kérte, ezt küldöm. Mást nem, többet nem, érzékenység is van a világon!

Anyák napja van, kérem, olvassa el a verseket, szépen, tagoltan, hogy mindenki értse. Köszönöm, ha megteszi.

A valamikor talán lehetséges viszontlátás reményében barátsággal...

LUKÁTS JÁNOS

Lukáts János

Hang-játék

Száll a hang és száll a zaj,
zümmögés kél s vad zsvivaj,
ember szólal, állat bömböl,
harang kondul, érc csörömpöl...
Hangóceán a nagyvilág,
füledbe súg és rád kiált,
Csöndet kívánsz? – Hang jut neked!
Hangra vágysz? – Őrizd csöndedet!

■ ■ ■

Sört, sört! – szörccsög Mozdony öcsi,
szomjúsága sosem kicsi!
Szuszog, pöszög – inna mindent,
Csah! Csah! – sóhajt, kéményt billent.
Fröccsöt! Fröccsöt! –, ha sör nincsen,
egy köcsöggel adjál, kincsem,
egy dézsával, egy hordóval,
itass bármi földi jóval!
Szegény, szomjas mozdony vagyok,
nagy baj, ha nem kortyolhatok.
Csah! Pöf! – adjon, aki szeret
legalább egy vödör... Vízet!

■ ■ ■

Karnevál! Karnevál! –
rikácsol a papagáj.
Ordibál, ordibál! –
görbe csőre be nem áll.
Papagáj! Papagáj! –
önmagának kiabál.
És ha túl nagy már a lárma,
azt kiáltja:
Nagyszamár! Nagyszamár!

■ ■ ■

Barátom, a krokodil!
Teste fűrge, mint a nyíl.
Krokó! Krokó! – foga csattan,
felmerült s eltűnt a habban.
Krokó! – reszkess, Krokó! – félj,

rád néz, mint a rémes éj.
Kis Krokó, nagy Krokó! –
vár rád Kongó s Marokkó!
Krokó, maradj már magadnak,
ha nem maradsz –, megharaplak!

■ ■ ■

Trüő! Tuf-tuf! – elefánt,
bánat téged sose bánt!
Trüő! Tuf-tuf, Tromboló!
Dzsungelt járni volna jó,
dzsungelt, prérit, szavannát,
csörtetni a lápon át.
Trüő! – ormány-furulya
Tuf! – tányértalp-muzsika.
Trüő! Tuf-tuf! – elefántom,
napot, holdat hordasz hátton!

■ ■ ■

Dörmög Durmi mosómedve,
barlang-barna ma a kedve.
Dörgölgetem, hömpölygetem:
halebédem csak így eszem.
Bukfencezem, dörmögcsélek,
mókázom a gyermeknépnek.
Bugyborék a jó barátom,
Mickó meg a mackópárom.

■ ■ ■

Béka bátyó, berkenye,
brekli-brokli, brekeke.
Loccs a tócsa, a mocsár!
rád vár ott egy békalány!
Két kerek szem: brakk és brekk
rád kacsint és rád nevet.
Víztükörben látsz csodákat:
békafejet, békalábat.
Cuppanás és csobbanás...
Béka volt az, senki más!

■ ■ ■

A halak a vízben élnek,
Hallga! Hallga! – így beszélnek.
Csak a szátok, csak az tátog,
ámulattal nézek rátok.
Néma szó, és néma száj,
kérdést, választ sose várj!
Hallga! Hallga! – ők megértik,
a titkukat nem is féltik.

■ ■ ■

Gli! Gli! – szigony-szép vadlibák
suhannak fenn, az égen át.
Rám! Rám! – kiáltja – rám figyelj,
híred világgá hordom el.
Jut! Jut! – hely itt az ég alatt,
repülj velem, egy pillanat...
Lég! Lég! – a messze légbe jársz
velünk, ha szállsz, Gli! Gli!, ha szállsz.

■ ■ ■

Fűzfaágon szélharang,
ahány szellő, annyi hang.
Alig pilleg, kicsit kallog,
aztán zombos morgást hallok,
belesóhajt minden szellő,
fűzfaágon kis csellengő.
Egész nyáron énekel,
tegyük most a télre el...

■ ■ ■

A bagoly, hu-hú, nagy madár,
tölgyfára száll, zsákmányra vár.
Hu-húra válasz érkezik:
Uví-t kiált a kis kuvik.
A szárnya hangtalan, puha,
veszélyt ígér az éjszaka.

Ha szól hu-hú, ha szól kuvik:
bagoly mereszi körmeit.
Nyomában jár a réműlet,
bagoly kiált,
s a lombon át
a csend az úr, a néma csend.

■ ■ ■

Ág, ha reccsen, gally, ha koppan,
Lánghang, tűznyelv szól azokban,
Lángnyelv, tűzhang huhog, mordul,
szikra szárnyal, égre fordul.
Tűzvilág, tűzvilág,
némul már a lanyha láng,
szava nincsen, szeme fárad
hamu ágyba belebágyad.

■ ■ ■

Cirpelj, Tücsök, tiéd a cirpelés,
a prű, a prá, a csendes hangvetés,
a végtelen, a hangos hangtalan,
a munkadal, hasznos haszontalan.
Cirpelj, Tücsök, te énekelem zenélsz,
cirpelj, Tücsök, élek, amíg te élsz.
Ezer tücsök szól, örök zenekar,
Tücsök: ciripel... – tudja, mit akar.

■ ■ ■

Hangra vágysz? – Őrizd csöndedet!
Csöndet kívánsz? – Hang jut neked!
Füledbe súg és rád kiált:
Hangóceán a nagyvilág.
Harang kondul, érc csörömpöl,
ember szólal, állat bömböl.
Zümmögés kél s vad zsvaj,
száll a hang és száll a zaj...

Ország László fotója

VASVÁRI ZOLTÁN

Elhozta az Isten piros pünkösd napját...

Az emberi élet kereteit alapvetően meghatározza az idő múlása. Az egyenletesen és megállíthatatlanul folyó idő monotonitását a természet évről évre bekövetkező megújulása, az évszakok ritmikus változása és a társadalom intézményei sokoldalúan strukturálják a benne élő ember számára. A lineáris idő ciklikussá válik, a szellem számára is mondanivalót hordoz.

A pünkösdölés a tavaszi-nyáreleji ünnepekör jellegzetes szokása; Magyarországon általánosan ismert. A rítus több forrásból táplálkozik. Egyrészt nem választható el a tavaszi ünnepekör általános hangulatától, a természet újjászületése felett érzett örömtől. Ősi termékenységvarázsló rítus is egyben, amelynek nyomai szövegeiben kimutathatóak. A másik forrás a keresztény kultúra. Az egyház, mint sok más ősi pogány ünnepet, a pünkösdölést is beépítette saját rituáléjába. Az egyház a húsvét változó dátumához igazodva hét héttel húsvét után rendelte el pünkösd vasárnapjának megünneplését. A magyar pünkösd szó a görög „pentekosztész” szóból ered, amelynek jelentése ötvenedik, azaz a húsvéttól számított ötvenedik napot jelenti. Kniezsa István, jövevényszavaink egyik legkiválóbb tudósa magyarba való átvételét a feltehetően ófelnémet „pfinkusti”-ből származtatja, mások szláv jövevényszónak tekintik. A május hónap Európa, így hazánk éghajlati viszonyai között valóban a természet virágba borulásának, a termékenység ígéretének ideje. A pünkösdkor megjelenő különböző szokások (zöldág-járás, májusfa-állítás), a motívumok (rózsa, ifjú jegyespár, nász) a megújulás, a termékenység allegóriáiként foghatók föl.

A XVIII. század végétől kezdve vannak adataink Magyarországon a pünkösd királynőválasztás szokásáról. A régebbi adatok csak királyválasztásról szólnak. A XIX. századból mindkettőre vannak írásos források. A XX. századra már csak a kislányok királynő választási szokása maradt fenn. Dömötör Teklát idézve (Dömötör 1983. 114.), az írásos adatok alapján négy csoportba rendezhetjük a szokást: 1. pünkösd királynőválasztás a legények korcsoportjából, 2. király- és királynőválasztás a legények és a nagyleányok csoportjából, 3. király- és királynőválasztás a gyermekek korcsoportjából és 4. leányok királynőválasztása.

E kis írásban mi most ez utóbbit, a XX. században sokáig fennmaradt és az utóbbi évtizedekben több helyen újratanult rítust, a kislányok királynőválasztási szokását mutatjuk be, főként dunántúli példákon.

A pünkösd királynőválasztás XX. századi formájában már csak kislányok vettek részt. 4–10 kislány (leggyakrabban 6–7) maga közül királynőt választott, a legkisebbiket. Mindannyian ünnepelőbe öltöztek, a királynő fehérbe. Arcát többnyire fátýollal leborították, vagy koszorú volt a fején. A leányok házról-házra jártak, megkérdezték: szabad-e pünkösdölni, a

királynőt megmutatni. Ezután kezdték az éneket. Sok helyen (pl. Béalpátfalva) táncoltak is. Az énekelt dallam ütemére lassan körbeforogtak: bal lábbal léptek, majd a jobb lábat melléhúzták. Az ének végén áldást mondtak a házra és a háziakra, és a Jézus Krisztust dicsérték. Ezután megmutatták a királynőt, és adománykérésre ajándékot kaptak. A Dunántúlon termékenységvarázslás is kapcsolódott a szokáshoz. Háromszor magasra emelték a királynőt és ezt kiáltották: „Ekkora legyen a kendtek kendere!” A Jászságban menyasszonyt és vőlegényt is választottak, és lakodalmi menet formájában vonultak. Az énekre körtáncot jártak.

Az egyház, mint sok más ősi pogány ünnepet, a pünkösdölést is beépítette saját rituáléjába.

A pünkösd királynőjárás életkorhoz kötődő kisebb közösség szokása, egyúttal elválaszthatatlan a naptári időszakhoz kapcsolódó egyéb rítusmotívumoktól. Mindez kimutatható a gyűjtött szövegek struktúrájában is. Kontaminált jellegű szerkesztéssel van dolgunk: a különböző eredetű és tartalmú szövegelemek füzérszerű összeéneklésével. Ez a jelenség a legtöbb táncos gyermekjátékunknál kimutatható.

A szokás funkcionális struktúrája a következő: *Beköszöntés; A szokásdallam, Gyermekjáték, Adománykérés, Áldás, Dicséret.*

A különböző helyi változatokban egyes elemek hiányozhatnak, illetve egyéb szövegelemekkel bővíthet a struktúra.

A dunántúli változat párbeszédese beköszöntővel kezdődik általában: – *Dicsértessék a Jézus Krisztus!*

– *Mindörökké ámen! Megnézem a királynétokat, édes-e vagy savanyú. Ó, igen édes, nesze egy kis ajándék!*

– *Köszönjük szépen. Na, gyerekek, itt elég jól kaptunk, táncoljunk egyet!* (Vitnyéd, Sopron megye, Bartók, MNT II. 161.)

Ebben a változatban a királyné megtekintése és az adományozás a rítus elejére kerül, ezt követi az ének és a tánc. Gyakoribb, amikor a beköszöntő csak dicséretből és engedélykérésből áll: „*Dicsértessék a Jézus Krisztus! / Szabad-e pünkösdölni?.,* (Szabad-e királynőt jární?)

Jézus dicsérete a szokás végén ismét visszatérhet, ez, mint később látni fogjuk, különösen a palóc változatban gyakori. Az engedély elhangzása után kerül sor a nyolcsoros szokásdallam eléneklésére, amit tánc is kísérelhet: „*Elhozta (meghozta) az Isten / Piros pünkösd napját, / Mi is meghordozzuk (Hogy meghordozhassuk) / Királykisasszonykát (Királyné asszonykát). / Nem Anyától lettem (szültem), / Rózsafán termettem, / Piros pünkösd napján / Hajnalban születtem.*”

A vitnyédi (Sopron megye) változat a 5–8. sor gondolatmenetét más változatban adja: „A mi királynénkat / Nem is anya szülte, / A pünkösdi harmat / Rózsafán termette” (Rózsából nemzette).

Egy másik változat 7–8. sora így hangzik: „Húgom, édes húgom, / Szent Erzsébet asszony.”

Majd kéréssel folytatódik: „Ha váltságos volnék / vagy egypár tojással, / vagy egypár krajcárral.” (Kerény Gy. 1982. 93.)

A szokásdallam feltűnő, jellegzetes motívuma a rózsafán termett lény.

*Nem anyától szültem,
Rózsafán termettem,
Piros pünkösdi napján
Hajnalban születtem.*

*Mink vagyunk a rózsák,
Mink szeretjük egymást,
Szép piros hajnalba'
Megöleljük egymást.*

(Dobszay L. 1984. 283.)

A másik érdekes motívum Szent Erzsébet neve. Itt az őszekötő kapocs szintén a rózsza. A fiatalon idegenbe került Erzsébet legendájában fontos szerepet játszik a rózsacsoda: mikor a szegényeknek titokban alamizsnát vitt, s ezért kérdőre vonták, kötényében a kenyér rózsává változott. Az Erzsébet-motívum egyben átvezet a szokás gyermekjáték részéhez.

A szokásdallam egyik Vas megyei változatának 5–8. sora Balassit és a magyar reneszánszot idézi: „Piros pünkösdi napján mindenek újulnak, / A kertek, a mezők virágba borulnak.” (Uraiújfalu, Vas megye, Kerényi Gy. MNT II. 175.)

*Áldott szép Pünkösdek gyönyörű ideje,
Mindent egészséggel látogató ege,
Hosszú úton járókat könnyebbítő szele!*

*Te nyitod rózsákat meg illatozásra,
Néma fülemile torkát kiáltásra,
Fákat is te öltöztetsz sokszínű ruhákba.*

*Neked virágoznak bokrok, szép violák,
Folyó vizek, kutak csak neked tisztulnak,
Az jó hamar lovak is csak benned vígadnak.*

(Balassi Bálint: Borivóknak való)

A pünkösdi, általában a tavaszi ünnepekhez gyakran kapcsolódtak énekes-táncos dramatikus gyermekjátékok. Ezek, mint a pünkösdi királynéjárás esetében is, főként a lányok játécai. Ennek szövegbeli nyomai a következő sorok:

*A szép leányoknak (Ifjú leányoknak)
Rózsakoszorúját (Háromágú haját),
A szép legényeknek (Ifjú legényeknek)
Rozmaring bokrétát (Szegefűbokrétáját /
Völegénybokrétát)
A szép menyecskéknél
Utcán az ülésük,
A kis gyerekeknek
Porba heverésük.
Öreg embereknek
Csutora borocská (Töltött galambica),
Öreg asszonyoknak
Porhanyós pogácsa (Szentlélek malasztja).*

A dunántúli változat jellemző befejezése: „*Hintsetek virágot az Isten fiának, / Éljen a királykisasszony!*”

Egyes helyeken még megmaradt az ősi termékenységvárazsló jókívánság. A királykisasszonyt háromszor magasba emelték és azt kiáltották: „*Ekkora legyen a kendtek kendere!, vagy / Ekkora legyen a kender, akkora meg a len!*”

A palóc változat felépítése sok hasonlóságot mutat. A szokásdallam bekezdő első négy sora a pünkösdi beköszöntét tudatja: „*Mi van ma, mi van ma? (Ma vagyon, ma vagyon) / Piros pünkösdi napja. / Holnap lesz, holnap lesz / A második napja.*”

A következő négy sor a dunántúli változatban ismeretlen, és a fiatal férfiak tavaszi lovasjátékainak hagyományára utal. Több változatban él:

*Jól megfogd, jól megfogd
Lovadnak kantárját,
Hogy ki ne tapossa
A pünkösdi rózsát.*

*Ne tipegj, ne topogj,
Mer' ha mettapodod
A pünkösdi rózsát,
Megadod az árát.*

Jászszági változata: „*Jó legény, jó legény, / Jól megfogd a lovadnak száját, száját. / Ne tapossa, ne tapossa / A pünkösdi rózsát.*” (Szabó L. 1982. 270.)

Előfordul az András személynévhez kapcsolódva is, ami valószínű utalás II. András királyunkra: „*András, bokrétás, /*

Kerék Imre

Május

(József Attila hangján)

h
hajnali ég
pírkadása
világmagas
tulipánfa
vizek tükre
dombok sátra
távol hegyek
tűfokába
fűzött utak
cérnaszála
terebély fák
koronája
milliónyi
csillaglampa
mintha titkos
jeladásra
trombitaszó
rigólarma
lengő zászlók
tüze – lángja
örömlétekből

rakott máglya
lakodalmas –
kocsi – vágta
fűtavaszból
pipacsnyárba
szívdobogás
ritmusára
lábak együtt
dobbanása
nincstelenek
hite – vágya
bújtass tűzbe
látomásba
május május
fényviharzó
erők roppant
áradása
habos fehér
föregteként
zúdíts minket
a világra!

Feleségös, jó táncos, / Jól meghúzd, jól meghúzd / A lovadnak kantárját, / Ne tipegje, ne tapodja / A pünkösdi rózsát!” (Szegec, Csongrád megye, Balassi I – Ortutay Gy. 1979. 613.)

Ezt követi a jól ismert *Lányok ülnek a toronyba...* kezdetű gyermekjáték-dallam különböző változata: „*Lányok ülnek a toronyba / Rózsás koszorúba, / Hosszú a te szoknyátok, / Nagy port indítanátok. / Ha jó lányok volnátok, / Nékem dicsérmétek.*” (Szucs, Heves megye, Manga J. 1979. 235.)

„*Lányok vagytok, szépek vagytok, / Piros az orcátok. / Kertbe mentek, rózsát szedtek, / Fáj a szívem rátok.*” (Heves megye, Kiss Áron, MNT II. 190.)

A szokás e gyermekjáték részletében a tavaszi párosító játékok (vár-játék; bújj-bújj, zöldág; hidas-játék, Miért kerülöd, fordulod az én házam tájékát?) párhuzamát találjuk. Különösen így van, ha figyelembe vesszük, hogy Jászszágban a menyasszonyt és vőlegényt is választottak. Egy példa a kapcsolat meglétére: „*Bujj-bujj zöldág, / Jöjj átu, jöjj átu / Te szép arany búza. / Ma vagyon, ma vagyon / Pünkösdi első napja, / Holnap lesz, holnap lesz / A második napja.*” (Nagycepe, Somogy megye, Gönczi S. Ethnographia, 1929. 110.)

*„A pünkösdi, általában a tavaszi
ünnephez gyakran kapcsolódtak énekes-
táncos dramatikus gyermekjátékok.*”

A palóc változatban is előfordul népdalszerű részlet: „*A pünkösdi rózsá / kihajtott az útra. / Sződje fel a menyasszony, / kösse koszorúba.*” (Szegec, Csongrád megye, Balassa I. – Ortutay Gy. 1979. 613.)

Vessük össze a fenti változatot a következő ismert népdallal: „*Két szál pünkösdrózsá / Kihajlott az útra, / Nincs, mi leszakassza, / Csak úgy hervad rajta.*” (Dobszay L. 1984. 113.)

A palóc változat is adománykéréssel, majd áldással és dicsérettel fejeződik be.

„*Adjanak, adjanak, / Amit Isten adott, / Mert tudjuk, jól tudjuk, / Hogy az Isten adta (El ne tagadjátok).*”

Jászszági változata így hangzik: „*Látjuk a gazdasszony szándékát, / Hogy forgatja a láda kulcsát, / Ha nem sajnálna egy-két krajcárt.*” (Jászfelsőszentgyörgy, Szabó L. 1982. 270.)

A rítuszáró áldáskérés általánosan elterjedt forma: „*Az Isten áldása / Szálljon a házakra, / Mint azelőtt szállott / Az apostolokra.*”

A formulában az országosan ismert, A pünkösdi napján sorai csengnek vissza: „*A pünkösdi napján, / Szentlélek Isten küldötte, / Erősíteni szívüket, / Az apostolokat.*” (Vargyas L. 1981. 519.)

A palóc vidékről felmerül egy, a pünkösdielésben ritka, esővárászló formula is: „*Adjon Isten lassú esőt, / Mossa össze mind a kettőt!*” (Kerényi Gy. 1982. 93.)

A szokás a Jézus Krisztus dicséretével fejeződik be: „*Dicséretessék a Jézus Krisztus!*”

A pünkösdi királyné-járás kislányok körében szokásos változata Magyarországon több helyen volt ismeretes. Két fő változata, a dunántúli és a palóc, felépítésében hasonló struktúrát mutat. A változatok különböző motívumokat, szerkezeti elemeket és műfajmaradványokat tartalmaznak. A jeles napi szokások, így a pünkösdielés is, és a hozzájuk kapcsolódó gyermekjátékok igen sok olyan motívumot őriztek meg, amelyek eredete középkori vagy még régebbi szokásokra megy vissza, s vizsgálatuk még sok tisztázatlan művelődéstörténeti kérdésre vethet fényt.

NÉMETH ISTVÁN PÉTER

Poháremelintés Tapolcán

Kiss Benedek Szent György-hegyi költészetére

Gyermekkorunkban a szegedi *Kincskereső* című folyóirat értesítette a tapolcai diákokat, hogy van egy költő, aki olyan dalokat ír, amikhez hasonlót Petőfi Sándortól olvashattunk utoljára. Az ezerkilencszázhetvenes években szóltak ezek a szinte dúdolnivaló versek a költő édesanyjáról, aki még paraszias vasalóval simítja el a mosott ruhák ráncait, az ifjúság isteni tündéréről, Héberől, aki hébe-hóba belép a hóba, a gömbakácokról, a vadmezőkről, a szüretekről, az őszökről és havakról, a dobogó esőkről és paripákról, az örök betlehe-mekről, de az ordas karácsonyokról is.

Kiss Benedek esztendőkkkel a születésem előtt járt már bölcsőhelyemen, Tapolcán. 2016 őszén jelent meg a kecskeméti *Forrás* legújabb számában *Élettöredék* címmel visszaemlékezése. Abból a szépírásából tudom. Az ötvenes évek második felében Kiss Benedek úgy érezte, kiszabadulhat már gimnazistaként az otthonából. (Ekkor került egyik emberi és költői példaképe a közelükben lévő Állampusztai Rabintézetbe 1956-os versei miatt: Buda Ferenc.) Kiss Benedek így mesélte el a folyóirat olvasóinak útjait: „Édesanyám... nagy önállóságra nevelt, ő is ilyen természetű volt, s hozzájárult, hogy kerékpáron utazva látogassam meg

...egy aláhulló holló is üzenhet annyit,
vagy fontosabbat is, mint egy
sikeresen fölszállt repülőgép.

nagybátyámékat Tapolcán... Szántódnál átmentem az északi oldalra a kompon, de biz' a fenekem már igen-igen sajgott. Tihanynál a dombon nem is tudtam fölkarikázni, végig tolni kellett a biciklit. De aztán, még jó időben, csak eljutottam Tapolcára úgy, hogy még a posta is nyitva volt, s édesanyámnak megtáviratozhattam, hogy szerencsésen megérkeztem. Egy bő hetet tölthettem ott. Unokahúgaim szépen nőttek, Gizike néném, mint máskor is, aranyos volt, nagybátyámat meg le-szerelték, s egyre többet ivott. A kertvárosban telket vettek, építkezni akartak. Éppen akkor tartott nagybátyám az alapok kiásásánál – vagyis ez nem fedi a valóságot: kicsákányozásról volt szó, mert annyira köves volt az altalaj, hogy szinte végig csákányozni kellett, s jókora sziklatömbök kerültek elő. Én is több napig segítettem. Persze azért arra is maradt idő, hogy keresztül-kasul bebiciklizsem a környéket. Badacsonyra jártam fürödni, felmentem a Csobánc tetejére, a híres várromhoz, a Gyulaffyak ősi fészékéhez, ott találkoztam két korombeli pesti lánnyal, akik vívótáborban voltak Tapolcán, s akikkel együtt jöttünk le, miközben egy gazda behívott bennünket a pincéjébe, s elborozgattunk. A lányokkal megbeszéltük az újabb találkát, de erre már nem került sor, viszont megkerestem és megtaláltam egykori úttörő barátnömet, Szűcs Évát, akivel még Csillebércen ismerkedtünk meg. Nagyon tetszett a környék, s dehogy is gondolhattam, hogy egykor majd második otthonom lesz a Szent György-hegy aljában...”

Születtem, gyerek voltam, kamaszodtam, s fölismertem Kiss Benedek versében az embert, a kor hőst, aki lelkeségben Prométheuszhoz hasonlított leginkább. Mert az antik mitológiai alak naponta kínokat viselt el pusztán azért, mert tüzet és tudást lopott az istenektől, egyszóval igen bátran viselkedett. Ámbár az sem lehetett gyáva, aki minden heroizmus nélkül egyszerűen csak szépen szeretett volna élni a 20. század utolsó negyedében. Szomorú, ez sokaknak nem adatott meg. Kiss Benedek – mindezt látva – olyan verset írt, amelyben nem titkolta sem az aggodalmát, sem az indulatát: „Görgettem én is bár sziklát föl / hegynek, görnyedve raktam / Babilont vagy Déva-várát, / és kit a keselyű tépett, az is / fölvért bennem, / gyönyörködven / az első emberi lángon...”

Kiss Benedek e modern, huzalokkal teli, magasba tornyokkal terjeszkedő világban sokaknál sokkalta előbb rádöbben, hogy nem csupán a csillag a fontos, amit elérni szeretne az emberiség, de az a tekintet is, amelyik az égitesteket látja. Szeme paraszánál láthatja meg még mindig az ember a számára legfontosabbakat. Mert végül az emberi szív marad, ezt írja az *Egy Prométheusz-szoborra* utolsó soraiban. S ekkor már a jegenyék is vannak olyan fontosak, mint az úrrakéták, s egy aláhulló holló is üzenhet annyit, vagy fontosabbat is, mint egy sikeresen fölszállt repülőgép.

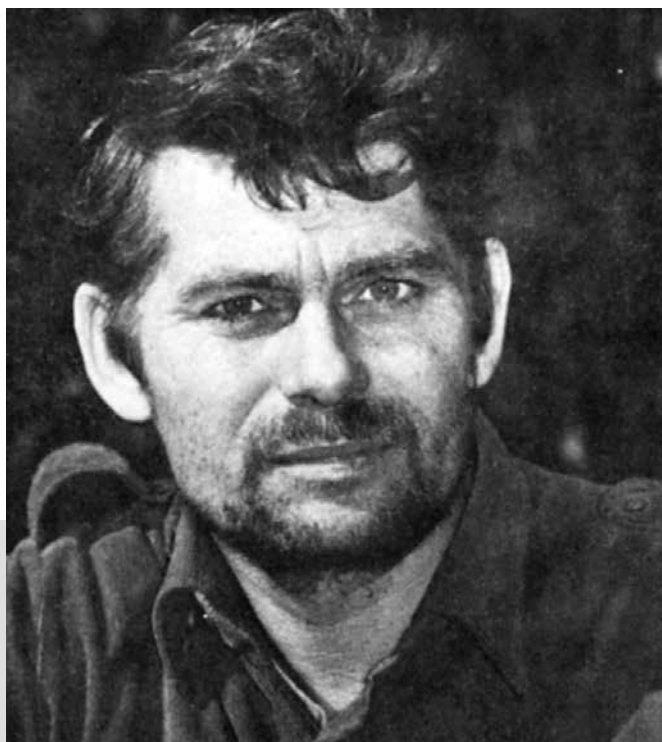
Prométheusz szenvedése a Kaukázus ormain bármennyire fenséges, meglehet, egy másik mitikus görög példája a követhetőbb és az élhetőbb: Anteuszé. (Anteusz valahányszor le akarta győzni valaki a harcban, elég volt megérintenie a földet, s édesanyja a Földanyácska – Gaia istennő – mindig új s új energiákat öntött belé.) Kiss Benedek számára is megvan a föld, amit magáénak érez és vall, amihez emberként-költőként ragaszkodik, s amely egyenletesebb-szelídebb erővel tölti el, mint a hasadó anyagok, a korántsem mindig békés atommáglyák. Imaszavakba szalad a vallomás és a kérelem, mintha a legfontosabbakért esdekelne a sebzett férfi:

Ez az én földem, ez az álmom,
az okos, termő fáradozás, amely égis
emeli sátrát, hogy beleférjen egy ország:
a násznép! Haj, fiatalság,
ne halj ki belőlünk, mint egy ritka madárfaj,
ne szűnjek soha gyönyörködni
meggyfa-menyaszonyaidban, tavasz,
ne szűnjék bennem soha a zokogás
a fagy-gyalázta kajsz-i-koszorúslányok
meddő sorsa fölött!

A személyes és az országos gondokat egyként számontartó, gyógyítani vágyó személyiség szomorúsága az övé, amely élete társán – szerelmén, és a legközelebbi barátokon kívül

vigasztalásra, bátorításra mástól aligha számíthat. Évezredes költői hagyományt őriz Utassy Józseffel és a többi hozzá közelálló költővel, s bízunk. E fajta bizalmában ifjan már megcsalta a történelem, s ha voltak illúziói, a kilencvenes években azokat is letarolták azok a jelenségek, amelyek a kultúrát sújtották. Írástudóként nehezebb megélhetés várt rá nem csupán az összeomlott könyvterjesztés folytán, hanem a legújabb korszak a költő eszményeivel sem látszott törődni. Feleségével és Tallér kutyájával egyre többet húzódott vissza a Szent György-hegy oldalába, ahol szőleje szellemi szigetként, Zöld birodalomként befogadta a barátokat is. Vers és bor mindig akadt a vendégeket váró asztalon. Innen még mindig elindulhatnak az emberség és hozzáillő remény palackpostái.

A Kilencek nevű költői csoport, a csapat, amelyben Kiss Benedek is felröppent, még szüretre is ellátogatott hozzá. Kovács Endre fotóművész örökítette meg a fényben úszó szőlősorokat és a puttonyozó s szőlőt szedő költőbarátokat. Csak szegény Rózsa Endre hiányzott a rendekből, a nemzedék első halottja. Ha a szőlőben és a pincében nem volt már dologidő, Kiss Benedek remek költeményeket írt a húsré húzódva. A Szent György-hegyről ugyan írtak már verseket (Fodor András, Mátyás Ferenc, Garai Gábor, Berda József és Konczek József), ám költője mindezülig egy van: Kiss Benedek. Kapaszkodhatunk utána a bazaltorgonák fölé, sokat kell még kinek-kinek verselni, hogy érdeme legyen Bence borág-koszorújára. Dalai sok húr szólnak eddig is, ám aki föllapozza a *Nyáresti delírium* című kötetét, elámul, hogy a Petőfin, József Attilán s Kormos Istvánon nevelkedett költőnemzedékek képviselőihez képest is mennyi váratlan s bravúros formával ajándékozza meg a befogadót. Rögtönzött epigrammák, japáni három- és ötsorosok (haikuk és tankák) kalauzolják a Liber atya által fölszabadított, de sohasem – egy másik véglet szerint – zabolátlanul elszálló szellemet: „A hordónak higgy, / Ne a hordószónoknak! / Szentségesebb frigy! // És: // Magányos este. / Csordultig a pohár. Nos: / Egészségemre!

Kiss Benedek

A tapolcaiaknak köszönnivalójuk van, nevükben ezt kérés nélkül megteszem, hiszen senki annyi verset nem szentelt még a Szent György-hegyi tájnak és bornak, mint Kiss Benedek. Közülük hadd idézzem itt a *Szentgyörgyhegyi Olaszrizling* címűt. Ugyanis ezért a verséért az *Élet és Irodalom* 1992-es bordalversenyén díjat kapott.

A költemény természetesen modern bordal, ám a hagyományos és megújított dalai a borról, melyek dallamos, szabályosan ismétlődő szótagszámú sorai végén igazi rímek csilingelnek szintén megtalálhatók a költészetében. Kiss Benedek dalforma-igényéről Vasy Géza írt: „Kiss Benedek költészete annak a poétikai-szemléleti forradalomnak az ígézetében alakult, amely Juhász Ferenc nemzedékének nevéhez fűződik. Az ő látomásos-szimbolikus költői világuk és az Illyés Gyula-féle tárgyilagosság formálta ki azt a verstípust és stílust, amely Kiss Benedeknél azonnal felismerhető. Olyan típusú költészet ez, amely az élmény közvetlenségébe a világ-szemlélet tudatosságát is beépíti, s így jön létre az érzékelhető, a leíró, valamint az értelmező elemek egysége, méghozzá gyakran a líra legősibb műfajában, a dalban.” Bordalok is tehát Kiss Benedek Szent György-hegyi versei a javából:

*Itt élek; nyáron,
a Szent György-hegy alatt,
a bazaltorgonák sípjai alatt,
és mivel fölöttünk lebeg az Isten:
az Isten lángszóró szeme alatt,
ahol a szőlőlevelek miriádjai:
zöld fülek, hallgatóznak,
hallgatják leendő boruk titkát.
Mennyi fickós tűz lobog boraidban,
Szentgyörgy-hegy elfekvő elefántja!
Mily szárnyalásra késziteted a lelket,
tüzes Olaszrizling,
Szentgyörgy-hegy első bora!
Barátom boltíves pincéjében
munka után ha
hersegő testedet harapjuk jó fogakkal,
hogy szikrázik tőled az élc, a szellem,
hogy harsan pajzán történetekre
legyőzhetetlen, szilaj nevetés!
Olaszrizling!
ha zöldesfehéren csillámlasz
metszett kehely-poharakban,
felejtí az ember a fáradságot,
s ha kimegy pösölni
a csillagokkal kivert éjszakába,
hetykén veti meg a lábát,
s úgy nézi szemközti fényeidet, Badacsony,
mint aki e tájat immár
el sose hagyja,
mint aki örökkön,
s örökkön mámorban él.*

A vizező férfi megjelenítése a csillagok alatt egyáltalán nem költőietlen. Sőt! A trivialitás megszentelődik. A Kossuth-díjas Kiss Benedek versének záróképéhez csak a Nobel-díjas Ernest Hemingway látomásértékű, de fényképszerűen pontos sora illik *Az öreg halász és tenger* című regényéből. Az amerikai szerző kötötte össze az emberi urina aranyával az eget és a tengert, mint ahogy a Szent György-hegyi poéta az eget a földdel:

„(Santiago) Közben egy ízben felállt, a csónak oldalához lépett, és belevizelt a tengerbe, aztán fölnézett a csillagokra, hogy ellenőrizze, milyen irányban halad...”

Kiss Benedek összes verseit és műfordításait aligha lehetne ma már ezeroldalas nagykönyvben kiadni, korántsem kész életművének terjedelme – becslésem szerint – már túlnőtt ezen a mérhető határon. Gazdagságát e költészet a remekművek számával is jelzi, amit most hadd ne kelljen számszerűsíteni, sem a költőt, sem magamat nem szeretném zavarba hozni. Az egyik opuszának, legalább, a legeslegmaradandóbbak közül – azonban – meg kell, hogy adjam a címét (ami egyben verses könyvének is címadó költemény lett), s fontosnak tartom, hogy idézzem is kezdetét: *Nyáresti delírium*

Ülök a bazalthegy alatt,
behúзва vitorláimat,
elnézvén sárkányrepülőök röptét,
a világ most távoli ködkép,
messze esik, messze marad,
nem érdekel a forgatag,
a körém harmatozó estét
szívja tudóm – pernyéll a Nap,
valami elefánt-nagy békesség
toronylik fölém hallgatag,
hallgatom nagy diófák csendjét,
s mint merengő, halk muralovak,
ha súlyosakat dobbantanak,
úgy ver a szívem, a végtelenség
tömbjei tompán visszhangzanak.

Kiss Benedek borverseinek és oeuvre-ének esszenciáját leli az olvasó a bravúros rím-pántokkal összefogott képzuhatagban. Kisfaludy Sándor Csobánc-regéjének és Berzsenyi *Osztályrészem* című versének nyitását egyaránt megidéző fölütést olyan, jellegzetesen dunántúli természet-részletek, flórák és faunák képei követik, amelyből először költői örvénylés, majd abból meg rend lesz. Berzsenyi megelégedés-lírája fölmutatta a niklai remete sebzettségét, Kiss Benedek *delíriuma* pedig nyilvánvalóvá lesz, hogy nem orvosi értelemben használandó kifejezés, hanem egy extatikus lélekállapotot megörökítő terminus, s arra a létállapotra utal, amely során az ember a mindenséggel való találkozásában megleti egyedüli jó helyét. Elragadtatás ez a javából, ami közelebb áll a lélektől-szelemtől ittasult szentek metaélményéhez, semmint az esendő borisszák rosszulletéhez.

Kiss Benedek egy másik versének tanúsága szerint van szőlőhegyi birtokának olyan pontja, melyből nem látni a szemközi hegyet, de már nem a köd vagy a pára takarja el a költő szeme előtt, hanem az általa ültetett diófák lombja. Ez a fajta paraván viszont reményzöld és élő, nem pedig pusztá felleg. Pannon Ermenonville. Ahol a dal megfogható. Bárholva nézzen a költő. És akkor már egy verses gyöngyszem is őrtzi Kiss Benedek ifjúságának hetykeségét:

„Miért kell nekem látnom / folyton a Badacsonyt? / Úgyis tudom,
hogy / ott van! / Sátoruljatok csak, / hús diófáim.” (Diófáim terebélyesedésekor)

Mivel is zárhatnánk le ezt a kis(s) Szent György-hegyi breviáriumot mással, mint a betoppán költőbarát (Utassy József *A Zöldveltelíni* című) versével, aki opuszában summázza mindazt, amit borról és versről tudni érdemes:

Bizony mondom nektek,
nem apad el soha
a zöldveltelíni:
Kiss Benedek bora!

Gyújtogat már a Nap,
csóvát dob a tájra,
lángol Szent György hegye,
lobog, mint a máglya.

De mit látok, nagy ég!
Bence meg az Isten
borozgatnak bent a
cigarettafüstben.

Borozgassanak is,
mert az idő hitvány!
Bencénk előtt papír:
Az Öreg meg diktál.

De míg az Úristen
ragyogván ott ragyog,
két koccintás között
Benedek dalba fog.

Összelelkőznek,
kart a karba fonnak,
a csürdöngölőtől
csakúgy reng a padlat.

Gondolj a világgal,
uram: sokat ittál!
Dobrokol a Göncöl
paripája kint, vár.

A falon hirtelen
kristálypohár csattan.
Benyitok a házba
óvatosan, lassan.

– Mi történt, barátom?!
Eljött Nagycsütörtök?
– Gyere, édes komám,
vigyen el az ördög!

– Láttam, amit láttam:
nem ördöggel ittál!
De az sem kutya ám,
ki előtted itt áll.

Hamar azt a verset,
ide vele gyorsan!
(Először szellemi
szomjúságom oltsam!)

És cincáljuk Bence
avagy az Úr versét –
Sarkcsillag fordítja
virradatba esténk.

RÓNAY LÁSZLÓ

Forgácscok

NAIV MŰVÉSZET. Ajándékba kaptam Nathalia Brodskaja számtalan képmelléklettel ékesített albumát. Amikor rajzot is tanultunk, csúnyán meggyűlt a bajom ezzel a tárggyal. Egyszerűen szólva: pocsékul rajzoltam. Nem örökölttem apám génjeit, ő ugyanis mindig jelest kapott, ha csüggedésem és tehetetlenségem látva megrajzolta helyettem a feladatot. A nagyapám még festett is, a maga kedvtelésére, elviselhető színvonalon. Amikor megláttam a naiv festők képeit, arra gondoltam, ezen a pályán még nekem is juthat babér. Tévedtem. Az antológiát lapozgatva rá kellett döbbenem, hogy némelyikük sokkal árnyaltabban látja a világot, mint azok, akik realistának nevezték magukat. Sok éve Nagymaroson állítottak ki realisták, akik a sorompót pontosan olyannak festették, amilyen egy sorompó a valóságban, a szépség élményét azonban nem tudták felkelteni a nézőben.

A naiv festők, bárhogy közelítenek is a látványhoz, megajándékoznak egy furcsa és összetett valóság látomásával. Mintha álmaikat festenék meg, s arra készítetik a szemlélőt, próbáljon ő is a lélek tájain kalandozni, ahonnan formátlan, szokatlan mondatok törnek föl, de egységet alkotva mégis varázslatosak.

Néha-néha megkísért a gondolat: „ez a sok szépség mind mire való?“, ahogy Babits Mihály is kérdezte. Minek a gépek, a felfedezések, ha olyanná tehetjük velük a világot, amilyennek Észak-Korea diktátora szeretné? Akkor inkább legyünk egyszerűbbek és szárnyaló bombák helyett az ég madarai legyenek ideáljaink.

FERNANDO DE ANGELIS téli rajzát sokáig nézegettem. Semmi jelkép, áttétel, sejtetés. A háttérben fák, melyek leginkább karácsonyfára emlékeztetnek, karéjban egy barna ház mögött, mintha védelmeznék. A kép előterében szamarat vezet egy férfi a havon, kezében bottal. Mögötte házaspár, a férfi köteg

Németh István Péter

Pünkösdi képeslap

Farkas Juditnak

MÁR nem csak csobogó dal forrósodik minden sóhaj támad is most engesztelő reánk fúvó gyenge szellő belemártóz a rőt rózsá reggel tüze még apróka ám ki-kicsap bimbajából s estre kertje mennyig lángol.

fát cipel. Életkép. Akár fénykép is lehetne ezzel a címmel: *Téli reggel*. Ami megragad, a nyugalmas békesség: mennek-mennek a céltudat biztonságával. Semmi rohanás, taszigálás, izgalom. Megint verssorok merülnek föl emlékezetemből: „*A határ is csupa béke, – Fuvalom sem kel a lombban.*”

ÉS HENRI ROUSSEAU. Ő köztük a legnagyobb. Az álom mintha az Édent teremtené újra, sosem volt szépségében, gazdagságában. 1910-ben festette. Pár év, és kitört az első világháború. Megváltoznak az álmok is: síró anyák álmodtak a frontra küldött, a halállal komázó szeretteikkel, gyermekek apáikkal.

Az emberiségnek minden esélye megvolt a békességre, a paradicsomi állapot tartósítására, de mára a legelején elvesztettük a harmónia esélyét.

„*Jöjj, béke nyájas anyyala*” – éneklí a kórus. Helyette azonban a háborúk sötét sátánja jön kivont karddal, vérben tocsogva. Miért?...

Henri Rousseau önarcképe

TÖRÖK MIKLÓS

Az öreglány

Rólunk úgy szokás beszélni, hogy az új generáció. Erőnk van és tökéletesnek hisszük magunkat. De a nagy előrenézésben fogalmunk sincs, hogy honnan jövünk. Valahol felborult a mérleg. Vajon akad, aki megpróbálja egyensúlyba hozni?

A huszadik évét töltötte, amikor a főispánhoz került, hogy zongorázni és németül tanítsa a három gyereket. A hatalmas lakásban nehéz antik bútor, vakító damasztabrosz és ezüst evőeszköz volt. Vasárnapi kocsikázás, nagy ebédek, hetenként ismétlődő zsúrok. Szép volt az élet. Gondtalan, vidám napok, hetek, hónapok egymásutánja. Családtagként kezelték, és senki nem érezte vele, hogy csak egyszerű, fizetett alkalmazott. Ezt csak ő érezte. Álmatlan éjszakáin keserűen gondolt arra, hogy mindebből a ragyogásból, jólétből semmi sem az övé. Egyszer vége szakad és akkor... akkor nem tudta tovább folytatni. Kimondhatatlanul vágyott arra, hogy saját, önálló élete legyen, csendes, meghitt otthona, ahol a más gyerekei helyett a sajátjait szeretheti. De erről soha senkinek nem beszélt. Túrta a társaság ugratásait, hogy „vénkisasszonynak” nevezék, és fölényesen mosolygott, ha valaki a házasságot szóba hozta. Sőt, mindenki legnagyobb megrökönyödésére nyíltan visszautasította egy tűzértisz udvarlási kísérletét. Igaz, nem tetszett túlságosan, meg aztán csak katona volt. Egy örökös bizonytalanságra alapítson családot? Olyannal kösse össze az életét, akit bármikor elnyelhet a háború? Semmi kedve a hadiözvegyességhez. Aztán felbolydult végleg a világ, a főispánék elmenekültek. Másik úri család következett, pimasz, elkényeztetett gyerek, unalmas zongoraórák. Az úr ajánlatai elől kénytelen volt minden éjjel elbarikádozni a szobája ajtaját. És az idő telt. A meddő, fásult hétköznapi szürkén egymásba mosódtak. Már huszonhét éves múlt. Mindenki szerint „vénlány”.

Aztán férjhez ment.

Maga sem tudja hogyan, még most is olyan homályos az egész.

És nagyon úgy nézett ki, hogy az is marad. Igaz, hogy szép volt, nem látszott még huszonháromnak sem, de ő már nem hitt a királyfi mesében... Aztán férjhez ment. Maga sem tudja hogyan, még most is olyan homályos az egész. Derék, bajszos, állandóan nevető férfi volt. Mikor megismerkedtek, olyan szakértői szemekkel mérte végig, mint egy versenylóvat és azt mondta: „Maga éppen feleségnek való. Főzni tud?” Ő haragudott és elpirult. „Nem tudok főzni!”. „Nem baj, majd megtanul” – legyintett az nagylelkűen és kacagott. Kacagott akkor is, amikor a rothadó padlójú szobába bevezette, ahol az egereken kívül csak egy recsegő hencser volt. Akkor is, amikor egy reggel össze kellett seperni a havat, amit az ajtó alatt befújt a szél. De dolgozott. Jó szakember volt, kitűnő érzékű asztalos. Mire a gyerek járnai tanult, már egy új lakás és kicsi műhely tulajdonosai voltak. Vállalt, dolgozott, gyarapodott.

Volt olyan nap, hogy egy fél ház árát megkereste. De volt olyan éjszaka is, amikor kettőét mulatta el. Ital, cigány és kártya. Ebben nem ismert határt. A züllések végén pedig, ha az alkoholtól gőzölgő fejével hazatért, a hatalmas ember jámboran meghunyászkodott az asszonyka előtt, és ilyenkor napokig magázódtak. Őt helyett dolgozott, figyelmességekkel kedveskedett, és mindent megpróbált, hogy kiengesztelje. S mikor sikerült, kezdődött az egész előlről. Ha valamelyik kocsmában rátalált a felesége, szó nélkül felállt, és abbahagyott mindent, nehogy megint felborítsa az asztalt, és összetörje a cigány hegedűjét. Mert az asszony még ilyet is csinált. A zenészek átmentek az út túlsó oldalára, és csak onnan mertek hangosan köszönni: „Kezicsókolom nacasasszony!”. És ugyanez a viszony volt a konflisokkal. Mert az asszony nem hagyta magát. Mindenkinek odamondott, és nem tűrt ellenkezést. Ő állítot-

ta élére a garast, döntötte el, hogy mire van szükség, és mit hogyan kell csinálni. Az ember ráhagyta. Tudta, hogy igaza van. Tisztában volt a felesége értékével és a magáéval is. Ő csak dolgozott, mulatott, és engesztelte a feleségét. A többi nem érdekelt. Az asszony vezette a háztartást, nevelte a gyereket, intézett minden ügyet. Elérkezett a pillanat, amikor meglett a lehetősége arra, hogy úgy rendezze be az életét, ahogy azt valamikor megálmodta. Hogy teremtsen egy olyan otthont, amelyet mindig szeretett volna. Perzsaszőnyeg lett az egyik szobában, diófa bútor, festmény és porcelán. A másikban szalongarnitúra, antik vázák és versenyzongora. A fia jól tanult és orvosnak készült. S ez mindenért kárpótolta. A mások gyerekének adott fiatalságáért. A küzdelmes asszonykoráért. Az álmatlan éjszakáiért. Mindenért. Aki egész életében csak adott, nagyon meg tudja becsülni, hogy osztozkodhat valakivel a jóban. De ez nem tartott sokáig. Új háború volt, és a fiát behívták katonának. És az asszony, aki soha nem imádkozott, elkezdett a templomba járni. Nem hitt az Istenben, de most hinni akart. Hogy legalább az óvja, hozza vissza egészségesen a fiút. Ezért akarta, hogy legyen Isten... De nem volt. Csak egy tábori levelezőlap, idegen kézírással. Néhány fekete betű egy fehér papírlapon. Ennyi maradt a fiából. Az asszony nem hitte, hogy van még valami keresnivalója ebben a világban. Hogy jöhet még folytatás. De jött. Egy unoka. „Ez a fia műve!” – tette az asztalra a hajdani menyasszony a pár hetes csecsemőt. „Csináljon vele, amit akar, nekem nem kell” – és otthagya. Fiú volt, nagy szemű és állítólag az apjára hasonlított. Az anyját soha többé nem látta. Elment valami katonákkal, és nyoma veszett. A nagyapa pedig a borospohár helyett az unokával éjszakázott. Reggelig sétált a pólyával a karján, és aztán dolgozni ment. A kicsi már nem is tudott az ágyban aludni. Csak ha ringatták. Mikor letették,

ordított. Így hát inkább nem tették le. Tenyerükön hordták, karjukon ringatták az új reményt, az új értelmet. És jött a hír, hogy a fia mégis él. Valaki látta a fogolytáborban. A férfiak lassan hazajöttek. De a fia nem. Az nem akart jönni. Hiába várták hárman. És a kicsi már óvodába járt. Annyit hallott az apjáról, hogy minden délben megkérdezte: „Apuka mikor jön?” – „Ma, vagy talán holnap” – mondta az asszony, és ilyenkor gyorsan átment a másik szobába. Nem is látta senki a könnyeit. Csak egyszer, amikor a férje kacagó arcára is örökre ráfagyott a mosoly. Hiába akartak négyen lenni, csak ketten maradtak. Egy öregasszony és egy gyerek, akik élni szerettek volna. Az asszony az unokájáért. A gyerekek pedig szép volt az élet. Ő nem tudta, hogy a születésnap tortája a nagyapja műhelyéből van. De lassan elfogyott a műhely is. Maradt a kicsi nyugdíj, és az élni akarás. Az asszony mégsem panaszkodott. Szombatonként letörölte a bútorokat és a vázák kerek, szögletes nyomai eltűntek a vékony porréteggel együtt. Hogy sajnálta-e? Bizonyára. Az ember nem válik meg szívesen attól, amiért megküzdött. De tudta, hogy másképp nem lehet. Elcserélte a lakást is. „Kettőnknek jó lesz a kisebb is. Meg aztán túl sok munka volt ezzel a naggyal” – és eladta a fölösleges bútorokat. Csak a zongorát siratta meg. Az nagyon a szívéhez nőtt. De ha ránézett az ugráló gyerekekre, nem tudta sajnálni tovább. Látszólag még a fiáról is megfeledkezett. De éjjelenként, ha nyílni hallotta a kaput, felriadt és feszülten várta a csengetést. Azután nem tudott elaludni. Csak hánykolódott, vagy meggyújtotta a villanyt és olvasni próbált. Így peregtek az évek. Ment el a házból a perzsaszőnyeg, festmény, porcelán. Ing lett belőle, nadrág, meg krumpilileves... Az unoka most egyetemre jár. Hosszú haját visel, blue-jeant és bömbölteti a rádiót, ha néha hazajön látogatóba az „öreglányhoz”.

Búcsú Török Miklóstól

Kedves Miklós!

Ülök a reggeli, Pest felé menő vonaton és a közös, váradi utunkra gondolok. A Partiumi Írótáborba igyekeztünk, éreztük a román határon való gyomorszorító áthaladást, jó lelkiismeretünk ellenére. Nincs már országhatár Ausztria, Németország felé sem, mégis szenvedünk a szocializmusban belénk plántált rossz lelkiismerettől, holott nem vagyunk alábbvalók. Te „bozgor” testvérem a Partiumban születted, csak a most is Európa szégyene – Trianon miatt kerültél több millió honfitárral együtt idegen, méltatlan kezekbe. Középiszkolás koromban sokat stoppoltam. Egyszer felvett egy román követségi autó Budapest és Balaton között. Én még olyan térképet kaptam általános iskolásként, hogy Románia közepén ott volt a Magyar Autonóm Terület Marosvásárhely központtal. Mikor megkérdeztem a „baráti” szocialista ország diplomatáit, hogy miért nem szerepel ez az újabb térképeken, a sofőr indokolatlanul hatalmasat fékezett én pedig biztonsági öv híján nagyon bevartam a fejem a szélvédőbe. Akkor értettem meg, hogy magyar vagyok, és tartani kell a pofámat. Minket loptak meg, de a világ a tolvajt kedveli. Azóta is. Belém hasított a felismerés a Babits összes versei kötet végére beírt száználmas magya-

rázattól, hogy a következő versek – itt egy hosszú címlista következett – kimaradtak a kötetből, mert sértik a szomszéd népek érzékenységét. Betűkostoló, hátulgombolós koromból emlékszem, hogy a Mecsekben a régi Misina-tetői kilátó tetjén, ahol még fel voltak írva a csonka országon kívüli, elcsatolt magyar városok nevei, nyilak mutatták az irányt Nagyvárada, Szabadka, Kolozsvár felé, így gyakoroltam a hangos olvasást, míg édesanyám gyorsan elvitt onnan, nehogy elvi-gyenek bennünket irredentizmusunkért. Vége a jugoszláv háborúnak, talán vége lesz az ukrán háborúnak, de senkinek nem jut eszébe, hogy a Vajdaságban és Kárpátalján magyarok élnek? Ők csak haljanak ki szépen, lassan és tartsák a szájukat, mert különben rögtön nacionalisták, fasiszták, irredenták lesznek? Az orrukra koppinhattak a kívülről felbújtott ukrainai új vezetőknek, mert visszavonták az első napi intézkedésüket a kisebbségi nyelvek ukrainai eltörléséről is. Persze nem a magyar, hanem az orosz nyelv miatt.

„En-sírásunkat végigsírnunk / Hangosabb sírások / Nekünk soha meg nem engedték: / Úgy licitált reánk, mint vásott, / kegyetlen uszolás, a más sors.” – írta Ady a Pece-parti Párizsból, ugyanott: „Támadtak a magyar sebeknél / mindig tüzezebb kelevények.”

Ady megérezte a Holokausztot? Egy másik versében ugyan-
is azt írja:

*Krisztus szent árnya s Heine ördög-arca
Táncolnak előttünk az úton.
Hull, hull a szitok, a röhej, a sugár.
Szaladnak a bélyegesek*

*Büszke kárhozók, eldobhattok százszor,
A lelkem százszor utánatok oson.
Örök bolygók, örök riasztgatók,
Idő kovászai, megyek én is veletek
Bélyegesen, csillagosan.*

Egyszer egy Mózes-hitű barátomnak megemlítettem közös sorsunkat, össze kéne már nekünk, örök üldözötteknek, meg-
alázottaknak és megcsönkítettaknak fogni. Nem lehet többé,
mert a vidéki zsidók deportálását a magyar csendőrség haj-
totta végre – hangzott a válasz. A Dohány utcai zsinagóga
múzeumának egyik teremre mondta nekem egyszer, hogy
a vészidőszak utáni gyászukban arról beszéltek, hogy a gójok
koponyáival fogják a Dohány utcát végestelen végig kikö-
vezni. Márton Áronnal mondjuk, hogy „E tett következménye-
it egész népünk viseli” – azóta is. Persze mindig vannak, akik
eszünkbe juttatják.

Egy hatalmas, ma már sajnos üres neolog és több kisebb
zsinagóga és kilenc református gyülekezet van még ma is szü-
lővárosodban.

Szelíd – édesapám arcát idéző –, mosolygó tekinteted egy
magával és a világgal megbékélt bölcs ember benyomását kel-
tette. Mindig csodáltam benned a csendes derűt, amikor a
hányattatásodról beszéltünk. Szilágyi Aladár újságíró barátod
szerint józanító iróniaként szolgált arcodra ült fanyar félmo-
solyod. Azt mondtad, hogy ezt az életet csak a józan ész de-
rűjével és a humor oldaláról érdemesebb és lehet elviselni.
Egy génkeveredett, állampolgárként egymást tisztelő ma-
gyar, zsidó, német, román környezetből emigráltál családdal
Nagyváradról Frankfurtba – amikor már kibíráhatatlan
volt a mocskos, idegen érdekű élet pokla –, ahol régen egymás
mellett békében éltek a népek. Nyolc hónapig zaklatott a tit-
kosrendőrség írásaid, magyarságod és az Ady-körbeli tényke-
désed miatt. Utóbbi vád „a szocialista rendszert szándékában ve-
szélyeztető propaganda, államellenes hangulatot keltő megnyilvánulás
és a törvényes rend bomlasztása” jegyében fogant – írod *Kutya-
dolgok* című regényedben. Varga Gábor, társad volt a szenved-
ésben. Házkutatások, kihallgatások, megalázások, lenyomat
egy későbbi súlyos betegséghez.

Meséltél egy váradi rabbiról, neve dr. Kecskeméti Lipót –
áldja meg az Isten haló poraiban –, aki amikor megkérdezték
a vészidőszak után, hogy tud együtt élni a magyarokkal, azt
válaszolta, abba a kútba nem piszkítok, amiből egész életem-
ben ittam.

Egyszer együtt jöttünk rá, hogy azért nem lehet a Kárpát-
medencében a magyarságnak igazságot szolgáltatni, mert a
lakosság eloszlása alapján jogosan visszacsatolt területeket a
fasiszta Németország által levezényelt bécsi döntés alapján
kaptuk. Egyik második világháborús, magyar diplomata me-
sélte, akinek szabad bejárása volt a Szovjetunióba, hogy ha
akkor időben kiugrunk, vagy a németek ellen fordulunk, a
győztes felszabadítók visszaadták volna „Erdélt, koronánk leg-
szébbik boglárát” – Zrínyi Miklós szavaival.

Az írótaborban lubickoltál a régi íróársak, barátok és is-
merősök között. Csernák Árpáddal, Farkas Antallal, Gittai
Istvánnal, Pomogáts Bélával, Tőkés Lászlóval. Veled, Kiss Sán-
dor és Szundy László barátaimmal megcsodáltuk Wágner
Nándor csodálatos József Attila-szobrát, amit annyi meddő
harc után végül engedtek felállítani a román csinovnyikok.
A Petőfi Irodalmi Múzeum kertjében, jó társaságban, a kar-
dos Petőfi mellett várt a szobor sokáig a sorsára.

Ennek a szobornak az eredetije még a szocializmus alatt
egy szoborpályázaton fel volt állítva több jelölt társaságában.
Flóra és Illyés Gyula beléptek a nagy terembe, elsétáltak a
körben felállított szobrok előtt, majd Flóra letett Wágner
Nándor kitűnő alkotása elé egy mezei virágokból készített kis
koszorút. „*Attila ilyen volt.*” – majd elhagyták a termet. A pá-
lyázatot egy olyan szobor nyerte el, amilyennek a rendszer
vezetői látni akarták a „proletárköltőt”. A pályázat főbírájá-
nak, Lukács Györgynek az utasítására minden szobor elé egy
kis koszorút helyeztek. No comment.

A városlapító Szent László nevét viselő hatalmas baziliká-
ban együtt hallgattunk egy orgonaművet. Viszontláttad élet-
ben maradt társaidat, akikkel 1966–82 között a nagyváradi
Ady Endre irodalmi körben „szervekedtetek”. Ott tudtam
meg, hogy nemcsak a megmaradt hazában volt 1956 után meg-
torlás, hanem a románok is sok magyart internáltak a Duna-
deltába vagy halálra ítélték. Ürügy mindig akadt.

*Mindig csodáltam benned
a csendes derűt, amikor
a hányattatásodról beszéltünk.*

Amikor egyszer arról kérdeztelek, hogy nem lenne jobb
nektek inkább Magyarországon, mint az ugyan befogadó, de
savanyú, gyanakvó, búvalbélt és zárkózott teutonok földjén,
azt válaszoltad, hogy azért jöttetek el Romániából, hogy sza-
badok legyetek, és soha többet ne kelljen féljetelek. Majd nyug-
díjas korunkban hazamegyünk Magyarországra. Majd levet-
ted a polcra Sütő András könyvét és szép soraival folytattad:

„*Nagyságos fejedelem, bizony az otthoniak – a sárban maradtak
– azt gondolhatják: kiszabadultam, a felfelé kapaszkodás útjára lép-
tem. De fülemben a hangjuk, szándékaimban a fogalom: nem felfelé,
lefelé török, uram, vissza azok közé, akik könnyeikkel egész rózsaker-
tet nevelhetnének.*”

Harmincévesen a Notre Dame kőcsipkái alatt sétáltam,
amikor magyar szó ütötte meg a fületem. Erdélyi menekültek
voltak, meg akarták szerezni először a francia állampolgársá-
got, hogy utána Magyarországon letelepedhessenek. A szoci-
alista hazának nem kellett a szomszédos országban rekedt
„román” honfitársak.

Lírai beállítottságodra vall *Aranyhalaim* köteted símogató,
a gyermekkor illatának, melegségének, az iskolai évek „szere-
tettel átszőtt gunyorosságú” leírása. Már rosszcsonk korodban
sem bírtad az elnyomást. Úszópályafutásodat az törte kerék-
be, amikor az edző nem engedte meg neked, hogy kihagyd
az úszóedzést, lázasan is úsznod kellett volna télvíz idején,
a nyitott medencében. Erre te, egy alkalmas pillanatban be-
lökted ruhástól a medence szélén álló edződet a vízbe.

Amikor pedig zongoratanárnód a fejedre verte a taktust
az összetekert kottával, te azzal háláltad meg a fura pedagó-

giai módszert, hogy rácsaptad tanárnőd kezére a zongorafelelet, amikor ő átszellemülten zongorázott.

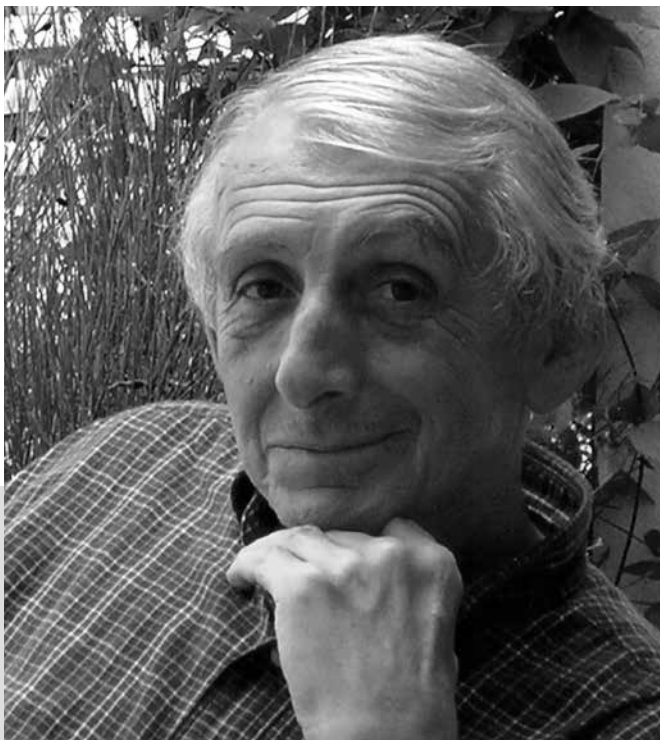
A Kriterion írja rólad, hogy a Magyar Írószövetség, a Magyar Újságírók Országos Szövetsége, az Erdélyi Magyar Írók Ligája, a Freier Deutscher Autorenverband és az International Federation of Journalists tagja voltál.

Sokáig a Német–Magyar Társaság – amit vezettél – által bérrelt magyar standot vezettél a frankfurti könyvvásáron, majd amikor beköszöntött az európai demokrácia, a magyar kiállítóknak köszönhetően kaptál pár méternyi polchelyet, hogy bemutathasd az emigráció vagy a szórványban élők irodalmát. Volt, amikor az Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Ausztrália és Argentína magyar szerzőinek a könyveit állítottad ki, de az édes erdélyi, partiumi, felvidéki, délvidéki kiadók mindig képviselhetették magukat. Segíteni akaró jellemedből fakadóan, azokat a szerzőket állítottad ki a nemzetközi könyvvásáron, akiket elhallgattak, elnyomtak otthon, vagy később a változás után nem álltak az épp aktuális kormány kultúralis látószögében.

Sokszor meghívtad író-olvasó találkozóira a könyvvásár vendégeként épp Frankfurtban tartózkodó magyar írókat és költőket. A Német-Magyar Társaság meghívottjaként körünkben üdvözölhattuk Batta Györgyöt, Czákó Gábort, Dalos Györgyöt, Debreczeni Tibort, Farkas Antalt, Grendel Lajost, Jókai Annát, Kocsis Istvánt, Kozma Máriát, Králik Lórándot, Kukulcsy Endrét, Mácsai Pált, Markó Bélát, Mensáros Zoltánt, Mezey Katalint, Niko Nikolovot, Nikolits Árpádot, Pusztaszeri Lászlót, Schäffer Erzsébetet, Szalai Sándort, Szűcs Lászlót.

Színészek és rendezők is megtisztelték egyesületünket: Gothár Péter, Igó Éva, Jordán Tamás, Koltai Róbert, Lukács Andor, Mécs Károly, Sebő Ferenc, Selmeczy György, Szabó József (Ódzsa).

Te vittél el először Sipos Tibor református lelkipásztor istentiszteletére, ahol szívélyes vendégként rendszeresen felolvashattunk a magyar irodalomból, megnemesítve a szeretetven-

Török Miklós

dégséget. A tisztelendő úrral adtátok ki, te a *Maecenatura Hungarica* főmunkatársaként Szilágyi Sándor lelkipásztor *Boldog rabságom* c. könyvét. A szerzőt és társait koncepciók perben ítélték el.

Miközben feleséged kereste a pénzt, te otthon jobbnál jobb estebéddel vártad, nagyon tudtál főzni. Leveseid, a harcsapörkölted, szarvaspörkölted és hortobágyi palacsintád azóta is emlegetem.

Mikor bejöttek a fagyok, felvetted a telefont és szóltál, hogy elkészült a kocsonya, jöhetnek stande pityere. Ismerted a titkokat, amiket a receptkönyvekbe soha nem írnak. Büntetlenül szerető nagyapádtól, a Tatitól, aki a nagyváradi Rimanóczy szálló földszintjén lévő Szedosz vendéglő főpincére volt, például azt tanultad, hogy a lisztet használat előtt mindig átszűrjük, hogy felfrissüljön, és a húsvéti rozskenyérben sült sonka készítésekor a szárazra törölt húst belisztezzük, mielőtt ráhajtogatjuk a tésztát, hogy az le ne csússzon róla. Tati mindig megfőzte a kedvenc ételed, a nagymamának csak a sütemény készítését engedte.

Tápláltad szellemem is. Köszönet érte. Ajtód és szíved mindig nyitva állt előttem. Elkészült önálló estjeim, verses összeállításaim első kritikusa mindig te voltál. Hozzád szaladtam, ha írással próbálkoztam. Nagy műveltséged és írói tapasztalatod mutatta a tollforgatás csínját-bínját, az egyszerűség és hitelesség forszát.

Kocsival is voltunk veled Váradon, elintézted, hogy Darvas Szilárd-élműsorunkat Darvas Ferivel előadhassuk városodban. Te vezettél, akkor már megtámadhatott a rossz seb, fájlaltad csipőcsontodat. A közönség, a régi barátok szeretete ott is övezett. Barátod Farkas Antal költő a váradvelencei és Veres-Kovács Attila az olasz református gyülekezet lelkipásztorai különleges vendégszeretetét élvezhettük a te jóvoltodból.

Amikor író-olvasó estet rendeztünk Frankfurtban a műveidből, ezen már nem tudtál velünk lenni, a felkészüléskor ébredtem rá, hogy tartalmilag is milyen gazdag nyolckötetes írói munkásságod.

Életed egyik megrázó pillanata volt, amikor már frankfurti lakosként kimentél a várad Rulikovski temetőbe nagyszüleid sírkertjéhez, ahol épp akkor látott hozzá a román temetőgondnokság a sír megszüntetéséhez. A törvénytelen akciót sikerült meghíúsítanod. Kívánságodra ott találtad meg végső nyughelyed nagyszüleid és apósd mellett. Legyen neked könnyű a hazai föld!

Képzeld Miki! Tavaly karácsonykor, most először már nem állítottak Brüsszelben a főtéren karácsonyfát. Nehogy sértse a más vallásúak érzékenységét. Ide jutott Európa. Így ér össze Babits és az EU.

Lassan visszatérek vonattal Frankfurtba, és nem hangzik fel többé a telefonban a kedves invitálás a „Mikor látunk?”. De köszönöm, hogy hat hónappal az után, hogy szó nélkül elmentél, megengedted, hogy írjak neked.

Általad nagyon szeretett feleséged, imádott lányod és fiad valamint mi, barátaid Nagyváradon, Budapesten és Frankfurtban fájdalmas búcsút veszünk tőled, és átengedünk az örökkévalóságnak.

Aludj most már békében Miki!

Sipos Tibor frankfurti lelkipásztor szavaival: „Az örök világosság fényeskedjék neked!”

CSERNÁK ÁRPÁD

A madár

A kúria fent állt a hegyen. Töredezett lépcsőfokok vezettek oda két sötét fenyősor között. A barokk épület homlokzatát – nem tudni miért – átépítették klasszicistává. Timpanonját négy fehér oszlop tartotta. Már halványsárgán világítottak az ablakok. Alattuk két dongaboltozatos pince, külön bejáratlalt...

Az est háziasszonya rakott, vörösrézsínű estélyi ruhában fogadott, egyenes szálú, rövidre vágott haja is vörösrézsínre volt festve, ajkán vörösrézsínű szájfény. Tessékelt a frakkos, fehér mellényes, csokornyakkendő, lakkcipős, selyemzoknis urak, és különböző színű estélyi ruhákban tündöklő hölgyek közé.

Miután beljebb léptem a sűrű csomózású, süppedő bordó szőnyegen, fölfelé kellett nézmem: különleges, hatkarú csillár terpeszkedett ott. Középső nagy búrája ólomkristály. A csillár felső részén, körben, bronzból készült mitológiai alakok. Opálos fénnel borította be a termet, a biedermeier bútorokat, a képeket a falon.

Ahogy nézegettem a falon függő festményeket, egyszer csak megláttam magamat is egy tükör aranyozott keretében. Fejem fölött fa és gipsz rátétek, mögöttem, a szalngarnitúra kanapéján szétterülő csipkés szeletekkel díszített estélyi ruhában áttetsző bőrű hölgy ült, hullámzó aranyszőke hajzuhataggal. Mint egy remekbe szabott műtárgy. Mellette kétoldalról a két frakkos úr inkább túlméretezett tücsöknek látszott mint lovagnak, de mindenképpen statisztáknak tündek a nő káprázatos szépsége mellett.

Bal kézre faragott pohárszék. Rajta konyakos, whiskys, pezsgős üvegek a Viktória-kori díszműtárgyak, herendi étkezéslet, mintás bonbonier, kétfülű váza mellett. A sok csecsebecsétől alig fért el a hatalmas, ovális tálca, amin a poharak sorakoztak. A terem másik oldalán állt egy mahagóni tálaló, roskadásig tele sonkás és lazacos szendvicsekkel.

A csillár alatt lánycsapat viháncolt, az idősebbek estélyi ruháitól eltérő ruhakölteményekben. A szalngarnitúra kerek asztalkáján ékszerdoboz, tetején ülő női akttal, mint egy törékeny Cellini-figura; a székeken kissé korosabb, testesebb hölgyek – éles kontrasztban vele – még a fiatalokénál is merészebb dekoltázsú estélyi ruhákban, fenekük formáját kirajzoló selymekben, szinte mozdulatlanul, arcukra dermedt élveteg mosollyal, mintha mindegyik arra gondolna kajánul, hogy éppen most képzelik el őket ruhátlanul.

Ekkor a terem közepén álló intarziás asztal mögé lépett néhány miniszter, államtitkár és az est vörösrézsínű háziasszonya. A főminiszter üdvözölte a jelenlevőket, kissé köhéscselősen formás beszédet mondott, majd egyenként köszöntve bennünket, átadta a díjakat; némán kezét fogtunk; az est háziasszonyától átvettük az aranyszalaggal átkötött ajándékot, végül fehér kesztyűs lakáj pezsgővel teli poharakat kínált körbe. Amikor már mindenki kezében ott volt a kebel alakú pohár, koccintottunk a mellettünk állókkal; ittunk egymás egészségére.

Pezsgőspohárral a kezemben, hónom alatt ajándékaimmal – jobb híján – tovább nézegettem a műtárgyakat. Megfogott egy ismeretlen művész kisméretű bronz: padon ülő, nagykabátos, kalapos alakot ábrázolt. Magányosnak, de szabadnak látszott. Már kezdett elmenni a kedvem a nézelődéstől, amikor egy nagytestű, ónszínű madár... Zavarba ejtett. Szerettem volna tovább menni, de mintha nézne, sőt: mintha megszólítana. Visszaléptem, megálltam vele szemben. A szemébe néztem: érzékenyen megmintázott szemek, bölcs, szomorú tekintet. Éreztem, nem csak én nézem őt, ő is néz engem. Leginkább sasmadáréhoz hasonlító csőre nem mozdult, de határozottan hallottam: szól hozzám. Madárnyelven érkezett az üzenet, így nem tudnám pontosan idézni, de a tartalma ez volt: „Repüljünk!” Megdermedtem. „Ne lepődj meg! Indulj! Én majd megyek utánad!” – Ezt már tisztán hallottam.

Elindultam a kijárat felé, mintha csak a falon függő képeket, a bútorokat és a posztamenseken álló szobrokat nézegetném tovább. A madár ott állt mellettem, szemében megértés, biztatás. Éreztem, nem szabad elrohannunk, nehogy feltűnés keltsünk, de nem figyelt ránk senki. Néha, arcára merevedett mosollyal felénk nézett az ünneplő sereg egyik-másik tagja, de nyilvánvaló volt, hogy nem minket néz, csak felénk; a mosoly nem nekünk szól, föl sem fogja, mit lát; ha valaki váratlanul megkérdezné, miért mosolyog, nem tudna rá válaszolni...

Elértünk a nagy tölgyfaajtóhoz, kiléptünk a timpanon alól, és megcsapta arcomat a friss levegő; felgyorsítottuk lépteinket. A lemenő nap fényében fehéren izzottak a lépcsőfokok; mellettem a madár kissé széttárta szárnyait, és hangtalanul le szállt a bársonyos, fekete fűre. Hamar utolértem, mintha én is röpnék.

A domb szélénél néhány fehér mészkő meredt ki a földből, mellettük robusztus kőszobor, fekvő női akt, a legkülönbözőbb évszakok időjárásának viszontagságait is átvészelt, esőáztatta, jégrepesztette felülete is szép, mellbimbói ragyognak, ágyékában megülnek a rozsdás túlevelek a vénuszdomb körül, a combok hajlatánál...

A madár az egyik kőlapra állt, és azt mondta: „*Feküdj a hátamra!*” Szárnyain az érzékenyen megmintázott tollak úgy fénylettek, mint egy hatalmas hal pikkelyei. Csak egy kis karcos hangot lehetett hallani az elrugaskodás pillanatában, ahogy az erős karmok megcsikordultak a mészkőlapon. Hatalmas csend lett. A madár szélesre tárta szárnyait, alig mozdított rajtuk, alá-, pontosabban belemerültünk a levegő végtelenségébe, mert nem lefelé, hanem inkább fölfelé emelkedtünk, bár ebben a pillanatban értelmüket vesztették ezek a szavak. Harangoztak. Körös-körül a mindenség freskója, alattunk Isten „terepasztala”: hosszabb és rövidebb vonalak egymással összefüggő hálójával, ebből a nézetből nehezen értelmezhető formákkal; vörös, narancs, fehér és szürke négy- szögekkel, téglalapokkal; haragoszöld fodrok, barna és okkersárga lapok, céltáblákhoz hasonlító körök. Persze pontosan tudtam, hogy a vonalak: utcák, némelyiknek még a neve is eszembe jutott, tudtam, hogy a többé-kevésbé szabályos, geometrikus formák: épületek, és a céltáblaszerű körök körforgalmat jelölnek, de néhány perc után már nem akartam néven nevezni ezeket a formákat, tárgyakat, csak suhantunk felettük, bár azt egy pillanatra sem felejtettem el, hogy az utcákon emberek járnak, a tetők alatt emberek élnek...

Aztán egyre kevesebb lett a tárgy, és egyre több a zöld, barna és sárga felület: földek, erdők, szántóföldek, és aztán feltűnt a nagy tó jellegzetes, hosszúka, fényes foltja, fölötté kénsárga, lila és vörös ecsetvonások...

Váratlanul, rémisztően éles rikoltás hasított a csendbe.

„*Hív a gazdasszonyom*” – mondta a madár. Nem tudtam megszólalni, csak figyeltem és lapultam a hátán, átölelve a testét. – „*Azt mondja: lejárók... Nem tudom ez pontosan mit jelent, de menünk kell... Azt mondja: ilyenkor veszélyessé válhatok... Szót kell fogadnunk... de azt tudnod kell: amióta megalkottak, most repültem először...*”

Ádám Tamás

Repülés

Mára csak zúzmarás, törött szárnyak maradtak. Így kellene repülést tanítani, ismételni szabadon választható gyakorlatokat. Menet közben, mikor lezuhan egy vasmadár.

Széles, lágy ívben megfordult, és elindultunk vissza, a hegyen álló kúria felé. A város apró, vibráló fénykockái fölött sötéten tornyosult az orom, rajta a kúria fehér kockája, mint egy darab kréta, és előtte az a vörösén izzó pont... Ahogy közeledtünk, a madár egyre sebesebben száguldott, mély csend áradt belőle, szárnyait hátracsapta, hideg szél vágott az arcomba, és az előző percek meghitt, bizalommal teli lebegése félelmetes zuhanássá változott. Erősen kapaszkodnom kellett, hogy le ne essek a hatalmas nyílvevesszőként süvítő madárról...

*A madár szélesre tárta szárnyait,
alig mozdított rajtuk, alá-, pontosabban
belemerültünk a levegő végtelenségébe...*

Következő pillanatban a vöröslő célpontból két karját kissé megemelő és előre nyújtó nőalak lett. A madár egyenesen felé száguldott, szinte zuhant, féltem, hogy telibe találja, elsodorja, belevágódik, de nem; az asszony mellé suhant, aki egy szempillantás alatt, rutinos mozdulattal átkarolta, majd másik kezével megrántotta a hosszú, ónszínű nyakat..., én a földre zuhantam..., kurtán feljajdultam, de nem az esés fájdalomtól, hanem az alig hallható roppanástól, és attól a megváltoztathatatlan pillanattól, hogy érző, eleven társam mozdulatlan tárggyá változott, tekintete kiüresedett, a nyak két különvált része között vörös fény villant, nem vér, inkább valami vörösréz cső vagy rúd, amit a háziasszony egy szempillantás alatt eltüntetett. Kis csattintással úgy illesztette össze újra a nyakat, mint amikor egy bajvívó lovag visszacsúsztatja kardjának acélpengéjét a hüvelybe a győztes párba után.

Fölálltam, tehetetlenül néztem az asszony szemébe. Ő is nézett. Tekintetében egyszerre volt elismerés, félelem és fenyegetés. Végigfutott hátamon a hideg: most vettem észre, a szeme is vörös... fényes, izzó vörösréz golyó... vagy inkább két gömbölyűre csiszolt rubin...

Hóna alá vette a madarat, sarkon fordult, és elindult a kúria felé... Szélesre tárta a tölgyfa kaput, a kiáradó fény átvilágította alakját: a formás körvonalak között nem ereket, emberi szerveket, tüdőt, szívet láttam, hanem drótokat, kapcsolótáblákat, csavarokat... Eltűntek az épületben, tompa döngéssel becsukódott a kapu.

Dermesztő csend és hideg lett. Alig tudtam megmozdulni. Aztán lassan elindultam. Szerettem volna minél hamarabb eltűnni innen, de képtelen voltam rá. Visszamentem... vissza kellett mennem arra a helyre, ahonnan néhány perccel ezelőtt elrugaskodtunk. Fehéren világított az itt-ott vadzöld mohafoltokkal benőtt mészkőlap.

Jelekkel vagyunk körülveve. Mi magunk is jelek vagyunk, értelmetlen jelek, amelyek magyarázatra várnak..., de mindenre, mindenkinek csak egy magyarázata van, és számára az az érvényes magyarázat.

Alattam a város vibráló fényei, fölöttem a lassan besötétedő égbolt: a vörösén izzó ég alján lazúros ezüst színben, határozott körvonalakkal, mint egy álarc, megjelent a Hold. Mellettem a fekvő akt, a robusztus nőalak. Úgy néztem rá, mintha tőle várnék segítséget, a kérdéseimre választ, de ő néma és mozdulatlan maradt, ő másé volt, mással szárnyalt, más titkát őrzi...

D. Urjanhaj

Sötétség fénye

H Hang, csend
 éjféli idő,
 Semmi hír, néma csönd,
 fekete „bolygó”-szobában
 Vakító fehér
 fal menedéke
 Magányos repedés
 fekete árnya
 Mint tűz „szelleme”
 „lobban”...
 Hold „sóhaja”
 Felhő „tépő” hangjának
 Ablaka „születés”
 szírom
 Lábra hull...
 Álom rázogot,
 hunyt szemhéja nyílik
 Nem is arc,
 nem is nagytestű haszonállat:
 EMBER-MADÁR
 (Honnan jött, ki tudja!)
 „Tollai ijedten állnak
 SZIKRA-SZAVAMTÓL
 Víz közepén tűz lobban!”
 Sötétség fényével ír
 (ó szegény, a magányosság bántja!)
 Társat keresni,
 szótlan,
 Párnámat oltalmazó
 mozdulatlanságban...
 Bezárt szekrény mélyéből
 Kenyér illata árad...
 „Bár, csak kenyér illata,
 Bár, csak csillagok illata e
 Körforgás lappangó igazsága,
 ki tudja?!”
 Ágyamon ködtáncot járó gondolat,
 Feltevésen hézagot nem hagy
 Vaspatámmal dobbant,
 elinal
 „Acél” Lét lábán
 Acél lángja keresztben áthalad...
 Forró ébredés kutakodik
 Láthatatlanságban üres teljesség
 Illata porvihar is
 Szín porvihar
 Hang porvihar
 Láz is... fagyhalált szenvedő...
 Tomboló... bitangoló
 vakságom
 „Karámolt”, „nemeztakarós”
 gondolatom

„Haa-ja, huu-je!” forgó pillanatban
 mennybe illan.”
 Sötétség „fénye”-
 EMBER-MADÁR ösztönében
 Kőszál, mint omlásban támadó kőfolyam...
 „Illemtudó ember”, „udvariatlan ember”
 címét viselve
 „Lefejezéssel”, vagyis
 „Koronázással” hasonlóan gondoljuk
 mi, emberek.
 Tekintély, cím
 démon-visszhangjában
 Életemért cserébe mérget ad,
 Gyógyír nélkül meggyógyulni
 nem így van?
 Fájdalmas ez a mellkasomat átégető gondolat,
 Martalan, mint őrző tűz-folyam
 Májamat tépő, hasító árja...
 „Valóban, mi, emberek,
 Kenyér gabonák
 kezébe nem veszi,
 Pusztá kérgén „oltározott”
 égbolt „köldökzsinórján” -
 Csillagbölcsők nem láthatók.
 Rátalál, ölébe markol
 Tenger-mag legjavát
 Eltakarva, légtestével
 Emlőt szopogat,
 talán erőre kap?”
 Fellobbanva gondolkodom,
 Álom belesve érkezett
 Arctalan, anyagi valóság nélkül
 EMBER-MADÁRON én
 Tenyeremet széttárom...
 Hang, csend
 éjféli idő,
 Semmi hír, néma csönd,
 fekete BOLYGÓ-SZOBÁBAN
 Vakító fehér fal menedéke
 Magányos repedés fekete árnya
 Mint tűz „szelleme”
 „lobban”...
 Szótlan EMBER-MADÁR
 Gémberegett ének hangjai
 Meleget adó leveleken virágmag
 Sötétség sugarán gyökér kúszik,
 Melegség..tenyeremből hulló
 érzék...

Nem Vermeer asszonya

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Az 1974-ben született holland író, költő és filozófus (aki volt virágüzleti eladó és go-go girl is) egy hippi pár kalandos életű gyermeke. Akár nevezhetnénk, az egykori kommunák szóhasználatával „virággyermeknek” is. Ilyen, vándorlásokkal jócskán tarkított családi háttérrel törvényszerű, hogy Lootjens hollandul 2014-ben megjelent harmadik regényében nem Jan Vermeer van Delft szelíd, aranyat-gyöngyöt méregető, madonnaarcú terhes fiatalasszonyainak, s nem is anyáink jóra való, „enni lehet a háza padlójáról” típusú németalföldi barátnőinek mai utódát teremti meg új könyve főhősében, Maschában. Ez a harmincas évei végén járó, kétyverekes bakteriológusnő, akivel mi, olvasók mindössze négy napot tölthetünk együtt: csupa nyugalom elődeihez, forró csokoládé biztató illatát árasztó, lassú életritmusú honfitársnőihez képest csupa nyugtalanság és vibrálás. Ami velük valamennyire mégis összeköti, az csupán országuk életének egyik elengedhetetlen tartozéka: A KERÉKPÁR. Amely itt azonban nem a

*Ez a baleset egyben jelkép is:
Mascha kételyekkel és félelmekkel teli
életének szimbóluma*

Hollandiában megszokott, békés ide-oda karikázás, egyik fiával, Oscarral a hátsó gyermeküléson, hanem egy csúnya, válltörést (is) eredményező baleset, egy felelőtlen, komoly kutatóorvoshoz nem illő zeppelin-követés, zeppelin-bámulás eredménye. Ez a baleset egyben jelkép is: Mascha kételyekkel és félelmekkel teli életének szimbóluma. Ebben az életben a legtöbb bizonytalanságot éppen az anyaság jelenti számára, egy keserves családi örökséggel, saját, mindig könyvekbe merülő anyja szökésének emlékével súlyosbítva: „Szerettem volna megnyugtatni Oscart, biztonságot nyújtani neki, mielőtt még aggódni kezdett volna, (a zeppelines baleset után! P.É.) de egyszerűen képtelen voltam bármire. Tehetetlenségem akkor és ott igazolható volt, végtére is elterültem, és kinyúlva hevertem az útburkolaton, mégis, ez az érzés nagyon emlékeztetett arra a fajta tehetetlenségre, amely egyszer-egyszer más napokon is úrrá lett rajtam; arra a meggyőződésre, hogy felelős vagyok a két fiamért, ezért a két kis élőlényért, akiknek szükségük van rám. Utat kell mutatnom nekik, nem számít, hogy még magam is csak keresem a helyem. Miért érzek mindig mindent olyan bonyolultnak? A legegyszerűbb dolgokat is: a reggeli keltést, amikor meg kell szakítanom áldott gyermeki álmukat, hogy ki kell gondolnom, mi legyen ebédre. Gyerekebédet készítsek, vagy épp ellenkezőleg, olyasmit, amit én szeretek?”

A hetvenes-nyolcvanas évek Magyarországon felületesen GYES-neurózisnak becézett tünetegyüttesrel találkozhatunk itt, de csecsemők gondozása helyett két, általános iskolás korú fiúgyerek felnevelésének dilemmáival. Az anya életének

állandó feszültségeit a jóindulatú, kedves, szerelmes, bár olykor félre-félrelépegető férj, Tom sem képes feloldani, különösen akkor nem, amikor megrendítő hír érkezik Mascha nagyanyjának (pótanyjának) haláláról. A feloldást itt nem az alkohol hozza, mint az egykori kismama-krízisek idején oly gyakran, hanem egy erotikus, Facebookon és Skype-on folytatott távkapcsolat, a tíz évvel fiatalabb, történetesen (és a fiú csáberejét növelő módon) New Yorkban, hősnőnk diákéveinek kedves városában élő, Marokkóban született, de Hollandiában felnőtt Rafiqkal. Ahogyan ez várható is, ezek a látszólag nagyon érzéki világhálón-kokettálások valóságos szerelmi bájitalként hatnak Amszterdamban a kutatóorvosnő és házastársa kapcsolatára, de az ilyesféle párhuzamos életrajzok nem élhetők meg tartósan. Ez derül ki számtalan, a témát hol vadabban, hol szolidabban kerülgető mai regényből, például az osztrák Daniel Glattauer *Gyógyír északi szélre* című könyvéből.

Érdeemes felidézünk Mascha és Rafiq utolsó „chatelésének” nagyon különböző mondatait, amely teljes mélységében megmutatja nem csupán a férfi és a női, a keleti és a nyugati gondolkodás közti különbséget, de a kettejük közötti generációs szakadékot is. Ami az egyiknek súlytalan és kockázatmentes mulatság, nem több, mint egy vállrándítással és egy nyegle mondattal lezárható, problémátlan online szex, az a másiknak valódi kapcsolat és valódi búcsú. Amelyet nem a hagyományos holland polgári erények diktálnak, hanem a valóban hozzá tartozók iránti szeretet – és az önbecsülés:

23:57

*két nap múlva lesz
a nagymamám temetése
hamvasztást kért
már a koporsóban fekszik
ahogy szokás, a hátán*

(Úgy képelem, hogy rémülten reagál majd.)

23:58

*két nappal a temetés után
tölti be a kisfiam a nyolcat*

(És csak ülök ott. A komputerem képernyőjére meredve.)

00:12

*na
hát akkor ciao
klassz volt veled*

(Felmegyek az oldalára, és törlöm a barátaim közül.)

Költőien fogalmazva: egy tragikusan párbeszédhiányos, huszonegyedik századi körülmények közé telepített Tatjana Anyegin kapcsolatnak is tekinthető ez. Kevésbé költőien: kesernyész-bölcs, helyenként humoros gyógyír, ezúttal nem északi szélre, hanem a napjainkban gyakori és gyakran kudarcba fulladó internet-szerelmekre, vagy inkább: szerelemimitációkra.

Balogh Tamás mesteri magyar szövege a költői és a reális üzeneteket is híven tolmácsolja, a kopár informatikai világot épp úgy, mint Mascha gazdag, színes egyéniségét.

PETRŐCZI ÉVA

*Jannah Lootjens: Talán bizony mégsem,
Balogh Tamás fordítása, Typotex Kiadó, 2016*

Lírai próza, lírai publicisztika

Olvasólámpa KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Petrőczi Éva negyvenedik könyvében (is) mesél mai olvasóinak, régi magán- és közügyekről, mai tanulságokkal, ahogyan a könyv címe mondja: szépiában. A hitről, emberekről, emlékekről amolyan városi meséket olvashatunk a szépen elkészített kis kötetben, amelyet Ladócsy László evangélikus festőművész, grafikus húsz műve illusztrál, részben az író nő családi fotógalériája alapján. Költőhöz illő, lírai hangvételű rövid tollrajzok ezek, a hajdan volt tárgyokról az elmúlt világ életének apró, mégis fontos rezdüléseiről, amelyeket a József Attila-díjas költő, irodalomtörténész „novelettáknak” becéz.

Ma, felgyorsult világunkban, amikor nincs időnk megállni, rácsodálkozni az elsuhanó percek, hangulatok, tárgyak szépségére, jóleső érzés megállni egy-egy pillanatra. Petrőczi Éva könyve abban segít, hogy a lélek mélyén őrzött emlékeket megszépítő „szépiában” tanuljuk látni. Hajdan a fotográfusok ezzel a puha barna technikával igyekeztek patinássá, „régiszerűvé” tenni a képeket. Petrőczi Éva ötvennyolc, nagyon változatos tematikájú írásával ilyen kalandra hívja az olvasót.

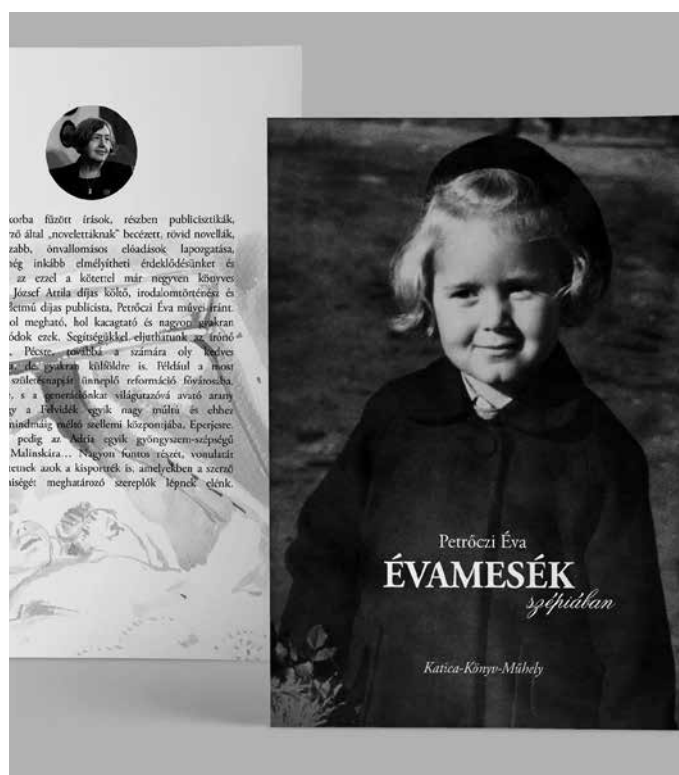
Számos versének keletkezéstörténetét is megismerhetjük a kötetből, illetve szülővárosából, a Weöres Sándor által is megénekelt „régis Pécsről” Eperjesig, s akár Wittenbergig kalandozhatunk ezekkel a rövid írások segítségével, mint lírai útikalauzokkal. Van, amikor a múlt jeleseinak máig élő emlékei közé kalauzolnak. Néha vidám, kacagtató apróságok, máskor meg komoly, hittel fogalmazott meditációk, igei alapú jegyzetek ezek az írások. Ha régi újságok ünnepi számainat forgatjuk, mindig találunk benne irodalmi értékű színes olvasmányokat, tárcákat, amelyek felgyorsuló világunkban – sajnos – kihaltak. Petrőczi Éva, Móra Ferenc tanítványának vallva magát, s egy szép írásban rá is emlékezve, feltámasztja ezzel a kötetrel a szépírói publicisztika feledésre ítélt műfaját, s közben derűsen, felelősen és örömmel élni tanít velük. Köszönet érte.

A sok, rosszul megfogalmazott újságcikk devalválta a publicisztika értékét. Petrőczi Éva érdeme, hogy ezzel a kis kötetrel segített visszaállítani ennek a fontos, emberekhez szóló, a napi híreken túl élni tanító írások becsületét. Tanít a család, az előttünk járt nemzedék teremtette értékek megbecsülésére. Ők nem mögöttünk vannak, hanem az általuk teremtette értékek talaján állunk mi is, késői utódok. Feladtunk ezeknek a lassan feledésre ítélt kincseknek a továbbörökítése.

A mese mindig ünnep, ahogyan Andersen mondta: „*A mese nem hal meg soha*”. Igaz ez még akkor is, ha hétköznapi apró élményekről mesél valaki, persze „szépiában”. Bennük, mint tükörben fedezzük fel hitünknek, emberségünknek titkait. Petrőczi prózai írásai a legtöbbször versbe torkollanak. Nemcsak keletkezéstörténetüket ismerhetjük meg a kötet lapjain, hanem a versek értelme, megfejthetetlennek tűnő hangulati világa is kibomlik bennük. Így lesz a kötet valóságos irodalmi kaland, ami belőlünk is előcsalja a régire emlékező embert, sőt, az egykori gyermeket. Mert egy régi emlék, egy kopott öreg tárgy, vagy egy olvasmányélmény a régműltből imádságos hálaadásra indíthat mindnyájunkat, mindazért, ami volt, és jobbá formálhat bennünket annál, mint akik vagyunk.

SZIGETI JENŐ

*Petrőczi Éva: Évamesék szépiában, Budapest,
Katica-Könyv-Műhely, 2017*

Tusnády László

Viharban a lét-gyökerünk

Felhő gomolyog a szívben:
csapzott múltunk megtekintem.
Ordas mélység mért fenyegetsz,
nem nyeltél el már eleget
mibelőlünk, szavunk üdvét,
jövő-ívű álmunk röptét,
reménysugár-mindenségünk?
Jobbra termett, drága népünk
akarata omladékos,
ezért jöjj, nap, rája fényt hozz!
Szó-sugárzás is ezt teszi,
köd-béklyónkat szavunk veszi.
Létgyökeres éjszakában
dal zeng, vihar mély szavában,
villám-ostor csapdos vigan;
bércek zengnek álmainkban.
Fény lobban, majd sötét mélység
elnyeli a gond egészét.
Hát minden csak ennyi lenne,
nincs, ha már az éj lenyelte?
Zápor zuhog, újra érzem,
kis fészkek leng csahos vészben.
Fiókáink álma milyen?
Minden jövőnk bennük pihen.
Tiberis-part hajnalfényben,
tűnődöm tűnt éji képen.

Madár János

Várj rám!

Tavas van
minden versben.
Gyöngé fű terem
az énekek mögött.

A kő, a víz,
a csönd is
magyar érzés.
Szívembe
egy ország költözött.

Ne is szólj most
a hófúvásról!
Süppedjenek magukba
a telek.

Tomas Tranströmer

A tisztás

Az erdő kellős közepén van egy tisztás, de csak az bukkan rá,
aki eltévedt.

A tisztást sűrű naptalan, senyvedő, pusztuló erdő veszi
körül. Fekete fatörzsek, arcukon hamuszürke zuzmóborosta.
A szorosan egymásba csavarodott fák halottak, föl egészen a
csúcukig. Odafent néhány magányos zöld ág kapaszkodik a
fényért. Alatta árnyék árnyék hátán, egyre növekvő mocsár.

Am magát a tisztást hihetetlenül zöld és eleven fű borítja.
Benne nagy, úgy tűnik, sorba tett-rendezett kövek. Valaha va-
lami ház alapja lehetett itt. Kik laktak benne? Aligha tudná
ma valaki. A nevek egy telekkönyvben alszanak, de azt sem
üti föl senki (csak a telekkönyvek örök fiatalok). A szájhaj-
gyomány kimúlt, s vele az emlékek is. A cigány nemzetségek
még emlékeznek, de az írástudók felejtenek. Jegyezd fel, s
felejtsd el!

A zsellérkunyhó emberi hangoktól zsong, ez a világ közepe.
Aztán a lakók kihálnak vagy elköltöznek, és a krónika véget
ér. Évekig üresen, elhagyottan áll a ház. Majd lassan szfinx-
szé válik. Végül eltűnik minden, és nem marad más, csak az
alapok.

Az az érzésem, jártam már itt, de most mennem kell. Visz-
szamerülök a bozótba. Nincs más választás, át kell törnöm
rajta: egy lépés előre, kettő oldalirányba, akár a sakkban a ló.
Lassacskán ritkul a bozót, világosodik. Szűk gyalogösvény
lopózik elém. Visszajutottam az úthálózatba.

A zümmögő villanyoszlopon bogár sütkérezik. Hátán, a
csillogó pajzsok alatt, olyan elmésen összehajtogatva lapulnak
szárnyai, akár egy szakember-csomagolta ejtőernyő.

Fordította JÁVORSZKY BÉLA

Csak fordítsd felém
a reményt
és ints!
Most
minden mozdulatból
megértelek.

Oly szép
a kert labirintusa.
A méhekkal zümmögő
rózsa.

Várj rám
a végtelen lomb alatt!
Míg a fény
kirepül alóla.

A pillanat relikviái

Keresztes Zsuzsa rongyképein megül a csend, szellem béklyóit oldják; mint elkötődött kompok áthajóznak az utolsó évtizedek horizontján, horgonyvetésük előtt meglassúdnak a gyermekkor élményárján, ahol még regél a föld, s az Idő gondolája érintetlen tájak meséin ring.

Zeneiség a képek egyensúlyában rejtezik. Mindahány mű több irányba fókuszál, az alkotó a néző tapasztalatával, vérmérsékletével is számol, azonban mégsem billen meg a kompozíció – a látogató, ha nyitott, felfedezi a rongyképesz emlékeiből idehagyott pillanatot.

Keresztes Zsuzsa munkái egyszerre tükrök és útjelzők a magnetizálttá festett világban. Rég szertehagyott anyagokból építkeznek, lecsupaszítva is érintetlenül hagyja a lényegit, érzések szűrőin újabb optikai teret nyit, s ha fantáziájából hozzá is tesz a szerves egészhez, jelleméből eredően mindig kutakodó marad.

*Rég szertehagyott anyagokból
építkeznek, lecsupaszítva is érintetlenül
hagyja a lényegit...*

A mozgalmalmas témáknak ugyanúgy szilárd talaja a nyugalom. Teremtőjük felkínál és láttat, sosem értelmez, nincs buzgó nekifeszülés a tárgy transzformálására; kérdésselvetéseken túlbillent státusz ez, kerete a letisztult válaszoknak, melyek már a lélekben zengnek, ettől a látvány a hazaérkezés érzetét kelteti a szemlélőben. A „haza”, a hely, nevezhető a Lélek Otthonának, ahol már minden mindennel összebékült; a jó, rossz, a fontos és az értelmetlen fogalmai nem a különállást erősítik, ott, ebben az idilli szigeten, a feszültség nyomai is elmosódtak, a rezdületlen állapotot épp a harmónia konzerválja.

Elisabeth Bérczy Bernström

Álomból

Álomból ébredni...

Azért, hogy szélzilálta tollazatom

befagyott patak tükrözze,

és szemeim kékjét rávetíthessem

arra a nagy Omlásra?

Én jégmadár nem vagyok. Mondom.

S a Dráma szereplője sem...

Mit akarhat tőlem a törzsem

a viking germán?

S mert sorsukba fonódtam

mit a magyarok?

Ébredni? Várj még, várj egy kicsit...

Az ember nem akar vakon bolyongani a világban, kutatja, ami visszatekint rá, és akkor már saját lényegére ismer, felfedező kíván lenni, olyan utakat járna, ahol spirituális kincseket talál, amely inspirál és elevenére tapint, végső soron visszamutat Istenhez. Ekkor – a művek jelenetei előtt állva – elámulunk, lám, többé már nem színez ábrándok délibábja. Ami megszólít (vagy elég, ha csupán hívás hallik), arra reagálni kell, így aztán a málló fal nem lesz az elmúlásé, leperdülő levél is öröklét része marad, semelyik pillanat nem tud ízzeporrá zúzni. Illúzió átváltozik, nincs vég, csak időtlenség, a megszokott formák felbomlanak, hangok, epizódok átértékelődnek, begubózó csend és kiteljesült magány tobzódásban tornyozódik. Mit számít többé, hogy a harmat gyöngysora peng vagy csobban, ha fölötte az ég pírja lobban, vagy lobogó láng inkább? – akármi, valami átvágtat a csodaparipán itt. Ház oldalában tanyát ver egy odavetett kő koppanása, a kútnál pihés hanga, benne kacajos kislány visszhangja. A saroglya is átbök az égbolt felhőseregletén, a Nap már álmos, ni, hogy dagad a párkányon, mint a vánkos, kakasfarokba szedett szavak szegélye lustán álmos, odazakatol a szüretelőkh bohém rigmusa – de elég már a mustra, legyen inkább nemesb tusa: két busa napraforgó égre csókoltt sárga lángbogolya. Nem marad más, csupán ami számít, vagyis mindaz, amit látni. Heuréka! – szólna a béka – ez is, és minden a mennyből és földből fakad, valamennyi póre csapat, Keresztes Zsuzsa sem ámit: „Mennyire jó mindezt látni és bejárni!”

Benyomásszilánkokból kiollózott kompok utoljára még életre kelnek, hogy mielőtt a Rácsodálkozás Öblén horgonyt vetnének, belehasítsanak az impressziók mezejébe. A tárlatnéző, amit e mozaikablakokból magával visz, nem egyéb, mint a jövőn átrezonált visszhangja a meglett válaszoknak.

DERZSY-BEN OND

Macskakő – Keresztes Zsuzsa alkotása

SZIGETI JENŐ

A vendég

Vaszary Gábor önéletrajza

Érdemes volna monográfiát írni a két világháború közötti humoros irodalmunkról, amit sajnós kifelejtünk az irodalmi kánonról. Ez a humoros irodalom a Trianon utáni sírva vigadás érdekes dokumentuma. Ez volt a pesti kabaré virágkora. Ennek a sok társadalmi visszásságot, ellehetetlenülő élethelyzetet derűben oldani tudó irodalomnak Karinthy Frigyes a klasszikusa, aki Kosztolányival, baráti egymást ugratásban versengtek egymással, de nem ő az egyetlen csillaga. A húszas-harmincas években egyre-másra születtek a pesti humor, a „franzstadtság” irodalmi csínytevésői. Rejtő Jenőt már felfedeztük, Aszlányi Károly, Vaszary Gábor, Vajda Albert és mások, felfedezésre várnak.

Kedvcsinálólul a kutatáshoz, Vaszary Gábor nehezen hozzáférhető önéletrajzát szeretném közzétenni, ami a Torontóban megjelenő, Vörösváry István (1913–1993) által szerkesztett *Kanadai Magyarság* című lap 1965. június 5-i számának második oldalán jelent meg. Az okot az szolgáltatta, hogy a sok jeles író és publicistát felsorakoztató lap elkezdte Vaszary Gábor *Hárman egymás ellen* című regényének folytatásos közlését.

Vaszary Gábor (1897–1985) a két világháború közötti művészeti élet egyik „fenegyereke” volt. a gimnázium elvégzése után 1915–1918-ig díszítőfestészetet, majd grafikát tanult az Országos Magyar Iparművészeti Iskolában. Ezt követően unokatestvére, Gadányi Jenő példáját követve a Szépművészeti Akadémiára iratkozott be rendkívüli művésznövendékként, amely a Magyar Képzőművészeti Főiskola jogelődje volt. Jellegzetes frivol humorával döntését így indokolta: „mert oda nem kell könyveket cipelni, sőt még dohányozni is lehet”.

Tanulmányait kihagyásokkal tarkítva folytatta, így 1921 januárjában újra kellett kezdeni az iskolát. Balló Ede után mesterként nagybátyját, Vaszary Jánost választotta – valószínűsíthetően családi nyomásra. A főiskolát azonban ezúttal sem fejezte be. Időközben sikeres grafikus lett. 1919-től már több mint 40 budapesti lap számára készített karikatúrákat. Indulását jelzi, hogy 1920-ban 2.000 és 5.000 koronás pályadíjat nyert, majd 1921-ben a Szinyei Társaság díjjal tüntette ki. Az Iparművészeti Múzeum mesekönyv-kiállításán díjat nyert és általános elismerés környékezte a Nemzeti Szalon egy kiállításán bemutatott meseillusztrációit is.

1924-ben öccsével, Jánossal rövid tanulmányi útra Párizsba ment, és 1932-ig ott ragadt. Eleinte karikatúrarajzolásból élt, majd a *Nemzeti Újságnak* küldött tudósításokat és az *Est lapok*nak *Párizsi pletykák* címen riportsorozatot. Hamarosan sikeres lett Párizsban. Egyik interjújában, amit Székely Molnár Imre készített vele, a következőket mondta: „Negyvennégy újságban jelentek meg rajzaim, köztük a világ egyik legnagyobb napilapja (*Le Matin*) az első oldalán hozott. Persze a vicceket is én csináltam.” (Nemzetőr, 1965. febr. 5.)

1932-ben visszatért Budapestre, újságíró lett. 1934-től sorra jelentek meg regényei. Első nagysikerű könyve a *Monpti* (1934) a legnépszerűbb írók közé emelte. Ezt a regényét 32 nyelvre fordították le, háromszor filmesítették meg. Állítólag a német nyelvű kiadások példányszáma meghaladta a kétmilliót. Színházakban is játszották német nyelven. 1934 és 1943 között két novelláskötete és 15 regénye jelent meg. Könyved, vidám írások voltak ezek, amiket rendszerint maga illusztrált, könnyed, szellemes és frivol rajzaival. Színpadi művei is hamarosan népszerűek lettek. A Színházi Adattár 36 bemutatott darabját regisztrálja. Darabjait rendszerint öccse, János rendezte, rendszeresen szerepelt bennük húga Vaszary Piri és öccse felesége, a kitűnő színésznő, Murát Lili. Sőt egyes előadásokban állítólag maga Vaszary játszotta a főhőst, míg a női főszerepet az író nagy szerelme, Gervay Marica alakította.

A második világháború törte meg pályafutását. Bár az aktív politizálásban nem vett részt, de sok üldözött, bajbajutott embernek nyújtott segítséget. Több embert mentett meg a deportálástól. Kiállt a kulturális élet szélsőjobb oldal felé orientálódó képviselőivel szemben. A *Magyar Nemzet*ben közölt cikksorozatában ironikus, kemény hangon bírálta a „fajvédő” nyilasbarát Kiss Ferencet a zsidótörvény végrehajtására megalakított Színházművészeti és Filmművészeti Kamara elnökét.

Könyved, vidám írások voltak ezek, amiket rendszerint maga illusztrált, könnyed, szellemes és frivol rajzaival.

Ennek ellenére a későbbi kommunista művészetpolitika sem kedvelte Vaszary Gábort. 1945 után az új hatalom is betiltotta műveit. Egyik interjújában erről így vallott: „A *Magyar Nemzet*... cikket kért tőlem..., de amikor az elsőt beküldtem, azt üzenték vissza, hogyha ezt közölnék, kétezer évi fegyház járna érte... A másodikért viszont már le akartak tartóztatni ezért a mondatért. Akik azelőtt a zsidókat verték, ugyanazok verik most a keresztényeket.”

1948 áprilisában – az *Életrajzi Lexikon* helytelenül 1947-et ír – osztrák filmesek meghívására legális útlevéllel Vaszary Gábor külföldre távozott. Az emigrációban élete folytonos utazásokkal telt. 1949-ben Hamburgban élt, 1952 májusától 1953 januárjáig a *Szabad Európa Rádió* munkatársa volt, majd a svájci Tessinben telepedett le egy kis időre. 1952. október 27-én Párizsban magyar menekültként regisztrálták. Az 1950-es években János öccsét Spanyolországban, Piri húgát az Egyesült Államokban látogatta. Húgával többször Torontóban színházi előadásokon lépett fel. 1961-ben Luganóban telepedett le. Dolgozott szüntelenül, de mindenütt csak vendég volt. Munkásságának utolsó nagy elismerése az volt, hogy a cannes-i

filmfesztivál vezetősége tiszteletbeli taggá választotta. 1985. május 22-én Luganóban halt meg. Életrajzáról Lövey Gábor írt egy nagymonográfiát (Vaszary Gábor élete és művészete, Bp. 2002), míg a család történetét Géger Melinda dolgozta fel (Egy művész-család hányattatása a XX. században – A Vaszary család).

Az 1965-ben írt humoros önéletrajza jól tükrözi Vaszary Gábor vidám-keserű életszemléletét, a „vaszarygáboros” humor lényegét, ami feltétlen szükséges volt ahhoz, hogy vendégként végigélje a sötét huszadik századot.

„Mikor születtem Budapesten, nem fontos. Olyan régen történt, hogy nem szívesen emlékszem rá. Amikor ez megtörtént, nagy volt a család. Nagynéném, ugyanis egy kis szelíd, csinos leánykával számoltak, sőt már a keresztnemet is megállapították: Krisztina, Emilie, Klotilde. Sajnos, fiú lettem. Alig jöttem a világra, megmutogattak a família összes tagjának, mi legyen belőlem, hogyha egyszer felnövök. A fontosabb vélemények a következők voltak: Nagybátyám, Magyarország hercegprímása szerint nem úgy nézek ki, mint aki pap lesz. Hiányzik ehhez a szükséges energia. Életének ugyanis két nagy családja volt: hasztalan küzdött a polgári házasság ellen, és nagy kellemetlenségei voltak, amikor I. Ferenc József koronázásának 25 éves jubileumán kedves fiának szólította.

Másik nagybátyám, a híres festőművész szerint, kétségtelenül minden lehetek, csak festő nem.

Egy harmadik nagybátyám, aki generális volt, gondolkodás nélkül, azt sem tudva, hogy fiú vagy lány vagyok, (mint csecsemőt vittek hozzá) kijelentette, hogy katonát kell nevelni belőlem (abtreten – lelépni).

Amikor már eléggé nagy voltam, hogy magamat is megkérdézhettem, hogy mi akarok lenni, azt mondtam: Mama, én vendég leszek.

Bár az aktív politizálásban nem vett részt, de sok üldözött, bajbajutott embernek nyújtott segítséget.

A vendégeknek nagyon kellemes életük van. Mindenből a legjobb falatokat kapják, sőt, egyre kínálgatják őket, és arra is kéri, hogy minél tovább maradjanak. Magyarországon vendégnek lenni egészen különleges dolog. Nem fogják elhímmi, de egyszer látogatóban volt nálunk egy idősebb hölgy, és huszonkilenc évig ott maradt. Tovább már képtelen volt, mert közben meghalt, és nagy pompával temették el. Ez a második különlegessége Magyarországnak. (Talán valami összefüggés van a kettő között.)

Amikor ezt mind a két nagyanyám megtudta, hogy vendég akarok lenni, egyöntetűen azt mondták: Egy ilyen hülye kölyöknek, feltétlenül állami hivatalnoknak kell lenni. Ezeknél nem sokat kívánnak, sőt még nyugdíjat is kapnak.

Anyám leány korában színésznőnek készült, de az apám kedvéért lemondott róla. Apám szobrász lett volna, de anyám kedvéért lemondott róla. (Apám tanácsjegyző volt, és szabadedjében írt és festett, mint ahogyan a nagy családom minden tagja). Az ősiünk Giorgio Vasari volt, a család szégyenfoltja. A dili még évszázadokon át is kiütközött családuknak minden tagjában 60–80-ig, ugyanis mindegyik szoknyavadász volt, egyedül én vagyok a kivétel, aki megerősíti a szabályt.

Négyen voltunk testvérek, három fiú és egy lány. János öcsém 12 éves korában már tisztában volt azzal, milyen mesterségnél kell a legkevésbé tanulni. Legyünk írók, akkor nincs szükségünk sokáig az iskolába járni. Tizenöt éves koromban szerelmes voltam egy 39 éves nőbe, akinek öt gyereke volt és bandzsított. Bilinek hívták, képtelen-ség volt nevére egy kominform rímet találni.

Legifjabb testvérem, Kolozs tanácsa szerint, erről le kellett mondanom, mert a szőke nők köztudomás szerint előítéletekkel vannak az irodalom iránt, és lehetetlenné teszik az életet.

János testvérem később azt a felfedezést tette, hogy a színészeknek majdnem semmit sem kell tanulni. Legyünk színészek. Így történt, hogy egy drámát írtunk, amikor a szüleink nem voltak otthon.

Erről az előadásról csak annyira emlékszem, hogy Piroska húgunkat kopaszra nyírtuk, mert ő fegyencet alakított. Kolozs öcsémnek, anyánk ezüstróka boájából szép szakállt ragasztottunk, amit nem lehetett többé leszedni, mert nem volt idő, mielőtt a szüleink hazaértek. Szerencse, hogy az előadásnak már vége volt, mert Kolozst a felismerhetlenségig felpofozták.

Én magam még a következő szerettem volna lenni: fellábú kalozkapitány és aranyásó, de valahogy nem jutottam hozzá.

Amikor Párizsban pénz és nyelvtudás nélkül szerencsét próbáltam, mint egyszerű munkás kezdtem, később voltam illusztrátor, divatrajzoló, festő és újságíró. Azután visszamentem Budapestre, írtam színdarabokat, filmrendező voltam és színész.

Hogy biográfiám teljes legyen, kiadó is voltam, beteg és szerelmes (e kettő kb. ugyanaz). Nem kímélt meg semmitől az élet. Az előbb felsoroltakban mindenütt csak látogató voltam. Mióta, mint író emigrációban élek, akárhová megyek, mindenütt csak vendég vagyok. Így teljesült gyermekkori kívánságom, csodálatos módon.

János testvérünk pontban ugyanezt a pályát futotta be: munkás volt, újságíró, színdarabszerző, rendező, színész, és így került Spanyolországba, hol már spanyol nyelven írt.

Piroska testvérünk a budapesti Nemzeti Színház örökös tagja lett, repertoárja széles skálájú volt, iskolás gyerektől öregasszonyig. Jelenleg Torontóban van (vendég), bár sose gondol erre.

Amikor fiatalon Budapesten egy színháznál először összekerültünk, én írtam a színdarabot, János rendezte, s Piri játszotta a főszerepet, igen különös érzésem volt, amikor magunkat figyeltem, ahogy a premier előtt egy hetvenéves öregasszonyra maszkírozta magát. Én úgy éreztem, hogy most is tiltott dolgot csinálunk, mint gyermekkorunkban, és arra gondoltunk, hogy minden pillanatban beléphetne ide meghalt apánk, és sorban felpofozna minket.

Ha én őszinte lennék, be kellene vallanom, hogy tulajdonképpen semmit sem csináltam, mert írni számomra nem munka, hanem szenvedély, és boldogtalan és beteg lennék, ha ezt egyszer abba kellene hagynom. VASZARY GÁBOR”

KELLERMAYER MIKLÓS

In memoriam

dr. Andrásófszky Barna

Vezérünk, örök példaképünk megtért Teremtőjéhez. Számunkra pedig itt maradt a kérdés, ki fogja folytatni az ő küldetését? Ki fogja állhatatosan tovább követelni, hogy legyen végre igazi egészségtan-oktatás Magyarországon? A bajt más is látja, sőt mindenki kénytelen látni, hogy mi magyarok, más európai népekkel együtt rohamosan fogyunk, hogy testileg-lelkiileg megbetegedtünk, hogy az eltartóinkat, az élővilágot, az élő erdőségeket pusztítjuk, hogy mindent elszennyeztünk és közben gyűlölködünk egymás ellen. A gyógyítást, a reményt adó gyógymódot azonban teljes meggyőződöttséggel csak dr. Andrásófszky Barna követelte. Mindenütt hangoztatta, minden fórumon harcolt, hogy határozott politikai döntéssel induljon el végre Magyarországon az igazi, hatékony egészségtan oktatási program az óvodától az egyetemig. Sokszor idézte: Fodor József 1882-ben az európai kontinensen elsőként bevezette az egészségtan-oktatást, amit az akkori politika Trefort Ágoston kultuszminiszter személyében a legfontosabb tantárgynak ítélt. Ha igaz volt ez a múlt század végén, nagyságrendekkel igazabb, nagyságrendekkel aktuálisabb ma, amikor az életellenes ártás a média csatornáin és a számítógépen keresztül már a csecsemőkortól rázúdul a gyermekekre. Ezek a modern technikák ugyanis könnyedén „átszakítják” a legszorosabb családi védőburkot is. Mindenkinek látni kell, hogy ádáz harc folyik ma a gyermekek lelkéért az egész világon. A „diktátor”, a felhalmozott pénz (regisztrált eladósodottság) hatalma – Krisztus szeretet parancsának érvényesítése helyett, – gyűlölködést akar a gyerekek lelkébe mélyen beitatni. Minden gyermekből önpusztító „szolga ostoba” felnőtteket (József Attila meghatározása) akar nevelni, pedig ez az út nyilvánvalóan a „halál civilizációja”, a népek, a nemzetek pusztulásához, a Föld lakhatatlanná tételéhez vezet. Egyedül az óvodáskortól induló folytonos, igazi egészségtan oktatás lehet hatékony. Csak a testi-lelki egészség megőrzés felelősségére való nevelés tudhatja az egész világon eluralkodó életellenes ármányt feltartóztatni. Ezt hirdette, tanította mindenütt, évtizedeken át dr. Andrásófszky Barna. A II. világháború után, a szocialistának nevezett életellenes diktatúra idején fel sem lehetett vetni, hogy minden gyermek, az életkorának megfelelő szinten, minden nap folytonosan részesüljön igazi, átfogó egészségtan oktatásban, testi-lelki nevelésben. A rendszerváltás ellenére sajnos máig nincs hatékony, folytonos, igazi, mindennapos egészségtan oktatás sem az óvodákban, sem az elemi iskolákban, sem a középiskolákban, sem pedig az egyetemeken. Valahogy a politika nem tudta megérteni miről beszél?! Ő ugyan is azt akarta, hogy egy igazi EGÉSZ-ségtan tantárgy legyen kötelező, ami integrálja a hit- és erkölcsnevelést. Magába foglalná a környezettudatosságra nevelést, értelmet adna a mindennapos sportolásnak, a „*ma jobb vagyok, mint tegnap voltam*”

életvitelre történő nevelésnek. Az életkor függvényében így biztosíthatnánk az egészséges én-tudat, az éltető család-, közösség-, nemzettudat beitatását, az egymás szeretetét, az életmentés, a gyógyítás vágyát, vagyis mindazt, amit Krisztus parancsolt, hogy így minden embernek élete legyen és „bőségben legyen”. Amikor Andrásófszky Barna négy évvel ezelőtt, 90 éves korában megkapta a Magyar Érdemrend Középkeresztje polgári tagozat kitüntetését, a „*Vannak-e még megvalósításra váró tervei?*” riporter kérdésére ezt válaszolta: „*Nagyon szeretném elérni, hogy vezessék be az általános iskola első osztályától az egyetemig az egészségtan oktatását, ami jelenleg nincs Magyarországon.*”

*Mindenkinek látni kell, hogy ádáz
harc folyik ma a gyermekek lelkéért
az egész világon.*

Minden ember „*egyedüli példány*”, ahogy Kosztolányi Dezső a *Halotti beszéd* c. versében írja, de amikor egy óriástól, az örök példaképtől búcsúzunk, fokozottan is kérdezzük, ki is volt ő? Erdélyben, pontosabban Erdély kapujában a Partiumban, Szilágynagyfaluban született 1924. április 25-én. Édesapja családorvos, édesanyja tanítónő volt. Két idősebb lánytestvérre volt. Elemi iskoláit Berettyószéplakon, a gimnázium alsó éveit Szilágysomlyón román gimnáziumban végezte, hogy szülei akaratát teljesítve, tökéletesen megtanuljon románul. A gimnázium felső éveit Kolozsvárott a Református Gimnáziumban folytatta, ahol 1943-ban érettségizett. Erre az időre megérlelődött benne, hogy édesapja nyomdokain, akit sokszor elkísért a betegekhez, az orvosi pályát választja. Kolozsvárott kezdte az orvosi tanulmányait, de egy év után 1944 májusában behívták katonának. Hamar megsebesült, Magyarországra került, sőt orosz fogságból is szöknie kellett, mígnem a háború befejezése után 1945 novemberétől a Budapesti Orvostudományi Egyetemen tudta orvosi tanulmányait folytatni, ahol 1951-ben szerzett orvosdoktori diplomát. Az első munkahelye Sárváron, a kórház belgyógyászati osztályán volt, ahonnan két év után Szombathelyre, a kórház gyermekosztályára került, ahol gyermekgyógyász szakképesítést szerzett. 1956 nyarán megnősült, felesége szintén gyermekorvos volt, három gyermekük, két leányuk és egy fiuk született. Mielőtt munkásságának fő színterére, Mosdósra került volna, 1957-ben Farkasgyepűre költöztek, ahol elsődlegesen tbc-s gyerekek gyógyítását végezte. 1959-ben megpályázta a főorvosi állást, amit elnyert, s így 1959. október 1-jén elkezdte a munkáját Mosdóson, ami 1993. december végéig, nyugdíjba

vonulásáig tartott. A 35 év Mosdóson egy csodatörténet. Egy viszonylag kicsi, 100 ágyas gyermek-tbc intézetből, ami akkor a Somogy Megyei Kórház kihelyezett osztályaként működött, egy hatalmas, több mint 400 ágyas országos hírű és országos jelentőségű, önálló gyógyító intézményt fejlesztett ki. Közben 1993-ban, az akkor újjászerveződött Magyarok Világszövetsége égise alatt, megszervezte az országhatáron átnyúló Magyar Egészségügyi Társaságot (MET) az orvosok és nem orvos egészségügyi dolgozók összefogására. Sajnos, az élet azt hozta, hogy neki is részesülnie kellett abban a fájdalomban, amit Szent-Györgyi Albert így fogalmazott meg: mindent, ami a legkedvesebb volt számomra, a rák elvette tőlem. Ahogy Szent-Györgyi Albertnek, neki is elvitte a feleségét, és vele azonos módon meg kellett élnie még azt az iszonyatos fájdalmat is, hogy orvos fiát 2016-ban eltemesse. Előtte saját életéről még 2014-ben így vallott: „Sok viszontagságon keresztülmenve, a kiegyensúlyozott családi életem jelenti a legnagyobb boldogságot számomra. Fájdalmasan fiatalon elhunyt feleségem emlékét őrizve három csodálatos, sikeres gyermekemmel és a nekik köszönhető nyolc unokámmal hálásak vagyunk, hogy tíz évi egyedüllét után a sors akaratából megismert második feleségem olyan élettárs, aki minden téren biztosítja a megértő, meleg családi légkört a gyermekek és az unokák számára is. Talán ez a legnagyobb sikerem a magánéletemben.”

Most, az élet örök rendje szerint, meg kell élni a fájdalmat azoknak, akik mellette éltek, akik nagyon szerették őt, de még egy ideig itt kell maradniuk. Ezeknek, mint nekünk is, most nem lehet mást tennünk, mint köszönetet mondani a Teremtő Istennek, hogy megteremtette őt, hogy ide teremtette, hogy ismerhettük, hogy csodálhattuk, hogy szerethettük. Talán még egy halvány ígéretet is kellene tennünk: Megkíséreljük a folytatást. Folytatni mindazt, amit a magyarság, sőt

Dr. Andrásófszky Barna és felesége – CsM fotó

az emberiség érdekében tettél, s akartál elérni Drága Barna. Biztosak vagyunk abban, hogy nemcsak örömeiben teremtett, hanem abban is, hogy mindazért, amit tettél, ahogyan éltél, örömeibe is fogadott a Mindenható.

2018. február 26.

Szergej Jeszenyin

Felhő csipkéz fehér ligetet

Felhő csipkéz fehér ligetet, s a kerek lapályt füst – köd lepi el. Sáros út vezet szülőfalumba, míg a kerék sírva kerepel.

Holtta fagyott a hallgatag erdő.
Gond s nyomor vár. Hull a hódara;
a sötétség mintha muszlinkendő
ing – leng, míg dőcögünk haza.

Törzsét egy fenyő ringatja árván;
kocsisom dúdol egy éneket:
„Meghalok egy börtön dohos ágyán,
talán majd valaki eltemet.”

Fordította: KERÉK IMRE

Szente B. Levente (csodák)

ma reggel
a szitáló ködön át
hallgattam a fák
susogásának
finom dalát
de elfelejtettem
merre tartok
kinek tartozok
mire vigyázzak
ha szól e földi ének
mert megbabonáz ahogy
hívnak a néma kürtök
égi ajtók nyílnak
csukódnak
titkos nevemen
egyre többen
szólongatnak
még egy nap
csak még egy
lesz az legalább olyan
szép és fényes

mint egy ígéret
jönne bár új nap
éjjel is mint régen
puha csókkal
ölelést várva
borítanának csodák
hiszen elférünk mi
a lombok alatt
vagy mások emlékeiben
akár padlásokon
dobozolva
fakulva ahogy
a fényképeken
mindannyian

RALOVICH BÉLA

Gondolatok

Földünk fizikai és biológiai életéről

Jelen írásunkban megpróbáljuk a tények és a feltételezések alapján bemutatni azt az utat, amit a Földünk bejárt a kialakulása pillanatától a napjainkig. Tesszük ezt annak tudatában, hogy a térben és időben végtelen Mindenség – melynek lényege a folyamatos és végtelen anyag- és energiaáramlás és az alakos alkotóelemeinek, azaz az égitesteknek a mozgása – az emberek számára a maga teljességében nem elképzelhető és megérthető. Bár a végtelenség kezelhetetlenségét áthidalták a relatív tér (a távolságegység) és a relatív idő (időegység) fogalmának megalkotásával, ennek ellenére a végtelen Univerzum történései soha sem lesznek teljesen megismerhetők. Ha a tér és az idő problémáját vizsgáljuk, akkor az is kijelenthető, hogy az idő tulajdonképpen a Mindenség mindenkori megjelenési formájának a megszakítás nélküli folyamata.

Jelenleg úgy becsülik, hogy a galaxisunk több mint 10 milliárd évvel ezelőtt jött létre, és benne alakult ki az 5–4.75 milliárd évesnek becsült azon Nap rendszer is, amelynek a része a 4.55 milliárd évesnek tartott porszemnyi Földünk, mely a végtelen anyag- és energia-áramlás azon pillanatában született meg, amelyet a Mindenség autonóm törvénye (azaz a teremtő Isten akarata) írt elő.

Tehát a kialakult Földünk is elkezdte élni a saját életét, melynek két fő periódusa van. Az első periódus a fizikai élete, míg a második a biológiai élete. A fizikai élete az alábbiakkal jellemezhető: a keletkezés, a mozgás, az atomi szintű változások, a kihűlés folyamata, geomorfológiai történések, rendszeres hőingadozás, a víz megjelenése, a steril állapot, stb. Ezen jelenségek között feltehetően vannak olyanok, amelyek az összes biológiai léttől mentes égitest esetében többé vagy kevésbé azonosak. A felsorolt jelenségek figyelembe vételével a Glóbuszunk fizikai élete két fő időszakra osztható. Az első időszak a Föld felszínének a megszilárdulásáig tartott, míg a második a biológiai élet megjelenésével zárult. Az első időszakban alapvető atomi folyamatok zajlottak, azaz az atomi evolúció, ha elfogadjuk azt, hogy az izzó Földünk hidrogénből (H_2) és héliumból (He) állt. Az atomi folyamatok során ezekből alakult ki a nitrogén (N_2), a szén (C) és a többi atom, valamint egyszerű molekula. Hogy ez hogyan történt, azt nem tudjuk, de erre nézve is találhatók elképzelések. Ami a Föld akkori légkörét illeti, feltételezik, hogy az az ún. szoláris (H_2 és He tartalmú) volt. A megszilárdult Földünk akkori felszínét és annak pontos összetételét nem ismerjük. Feltételezhető, hogy a Glóbuszunk későbbi életéből származó lávák és az űrkutatás során vizsgált égitestek felszíne és összetétele esetleg hasonlítanak a megszilárdult Föld felszínéhez.

A második időszaknak a fő eseménye néhány oxigén tartalmú alapvegyület – a CO , a CO_2 és a víz (H_2O) – megjelenése lehetett. Ekkor már a Földnek ún. redukzív (a nitrogén, CO és/vagy CO_2 , stb.) légköre lehetett. Az bizonyos, hogy folyékony

víz csak akkor jelenhetett meg, amikor a Föld felszíne már szilárd volt, és a hőmérséklete, valamint a légnyomás azt lehetővé tették. Hogy a folyékony víz megjelenését megelőzően volt-e már vegyületben kötött víz és/vagy vízgőz, azt nem tudjuk. Az viszont igaz, hogy a folyékony víz megjelenése a kémiai és a későbbi biológiai folyamatok, valamint a vízkörforgás elindulása szempontjából döntő jelentőségű volt. Hogy a körforgás mikor, miért és hogyan indult el, azt nem ismerjük. Arra sem tudunk választ adni, hogy abban az időszakban volt-e már szabad oxigén (O_2). Ha nem, akkor fizikai értelemben vett égés sem lehetett, és ebben az esetben az is ismeretlen számunkra, hogy a CO , a CO_2 és a H_2O miként keletkezett.

A Föld fizikai életének második szakasza a biológiai élet megjelenésével zárult.

Úgy becsülik, hogy a biológiai élet a Földünk fizikai élete kezdetétől eltelt 0,85–0,75 milliárd év alatt a Mindenségben megtörtént anyag- és energiaváltozások eredményeképpen jelent meg. Nem tudjuk elképzelni, hogy létezne olyan ember, akiben az élete során legalább egyszer ne merülne fel az a kérdés, hogy mi a biológiai élet, és mi annak értelme, célja? A kérdés első felére a legegyszerűbb válasz az, hogy a biológiai élet az élettelen ellentéte, a fizikai élet talaján kialakult új, addig nem létezett jelenség, egy struktúrához kötött, speciális anyag- és energiamezsgás. Mivel az előbbi mondat túl tömör, megpróbáljuk kifejteni. A biológiai élet egy élő egység/egyed anyag- és energiaáramlási jelensége. Az élő egyed egy, a környezetétől lehatárolt rendszer/mátrix. Jelen esetben a rendszer/mátrix egy élő egység teljes anyagi szerkezete, amely lehetővé teszi, hogy a permeábilis határán (sejthártya, sejtfal, stb.) belül, valamint azon keresztül is, az adott környezeti körülményekhez (bizonyos feltételek között – életfeltételek) alkalmazkodva, rendezett formában, önmagára nézve jellemző módon, pozitív végeredményű, energia- és anyagáramlás létezen egészen az elmúlásáig, azaz az élete végéig. Ezen folyamat során egy, a Mindenség általános törvényének megfelelő dinamikus egyensúly áll fenn az egyed és a környezete között, melynek a fenntartásához energia (Nap-energia) szükséges. A dinamikus egyensúly azt jelenti, hogy az élő egyed külső hatásokra reagál, azokhoz alkalmazkodik, képes alakulni, tulajdonságait átörökítve sokasodni és ugyanakkor egész élete során ő maga is hatással van a környezetére (környezetterhelés).

Ami az élet értelmét, célját illeti, az pedig nem egyéb, mint egy újabb élet.

Az elmondottak alapján egyértelmű, hogy az étellel kapcsolatos minden jelenséget a biológia törvényszerűségeit figyelembe véve lehet és szükséges vizsgálni, mert egyedül a fizika, a kémia, a közgazdaságtan vagy a politika szabályai erre nem elegendők.

Sokan foglalkoznak azzal a kérdéssel is, hogy az élő egység megjelenése előtti időszakban létezett ősi szervetlen vegyületekből a Föld anyagából milyen környezeti körülmények között és hogyan keletkeztek az első élőlény testéhez és létezéséhez szükséges szervetlen és szerves molekulák, valamint miként rendeződtek össze az első sejtje, és hogyan indult el abban az élet. Nem vitatható, hogy az első élő egyed folyékony víz, és benne oldott vegyületek hiányában nem alakulhatott volna ki, és nem maradhatott volna fenn. (Ma már azt is tudjuk, hogy léteznek olyan mikroorganizmusok is, amelyek elviselnek 100 C°-nál magasabb hőmérsékletet és 1 barnál nagyobb nyomást.)

Az élet anyagi és energetikai feltételeit E. Schrödinger, majd később A. Katsuki is tanulmányozta. Szerintük az élő egyed fennmaradásához alacsony entrópiájú környezet szükséges azért, hogy az egyed kis entrópiájú anyagokat (pl.: szénhidrát, stb.) tudjon felvenni. Földünk megfelelő entrópiáját az egyednek tűnő (a biológiai élet szempontjából véges kapacitású?) kompenzáló rendszere a vízkörforgás biztosítja.

Feltételezik, hogy az első élő egyed egy pluripotens, sejtmag nélküli, ősi egysejtű, egy archea volt, melynek kialakulása, mint ahogy már említettük, számunkra ismeretlen, és amely az akkori körülményeknek megfelelően valószínű kemotróf/autotróf anyagcserét folytatott, mivel úgy tűnik, hogy a fotoszintézishez szükséges feltételek akkor még nem voltak adottak. E lény anyagcseréjének az energetikai és anyagi hátterét nem ismerjük, de az általa szintetizált vegyületekben is már kellett kötési energiának lenni (ún. akkumulátor-funkció). Az viszont biztos, hogy az első élőlény megjelenésével a steril állapot megszűnt. Ennek az élőlénynek az anyagcseréje következtében indult el a Föld ősi szervetlen és az abból már az élet megjelenése előtt kialakult szervetlen és szerves vegyületeknek a biológiai bontása, átalakítása, hasznosítása, továbbá az anyagcseréjével járó szervetlen és szerves vegyületek, gázok, valamint hő termelése és a környezetébe kerülése. (Egy élőlény környezetterhelő hatása csak akkor ér véget, amikor az élete megszűnt, és az atomjai ismét szétterjedtek a környezetben.) A fentiek értelmében az élő egyed megjelenése óta a Földünk sorsát már nemcsak a Mindenség mindig is létező törvénye determinálja, hanem az élő egyed által kifejlesztett biológiai, kémiai és fizikai hatások is. Az első mikroorganizmusok teste képezte a vizek első szerves üledékét és a talajok korpuszkuláris szerves anyag tartalmát, mely közegekben az első mikrobiális ökoszisztéma/mikrobiom is kialakult.

A szaporodó ősi egysejtű utódai közül egyesek eltérő módon differenciálódtak, és megjelentek a fototróf mikroorganizmusok, azaz a mai növények elődei, míg másokból az egysejtű gombák és az állatok alakultak ki. A fototróf élőlények, ha a körülmények lehetővé teszik (pl.: nappal) a Nap energiáját hasznosítva és a levegő CO₂-jét felhasználva szerves anyagokat szintetizálnak, és szabad O₂-t is kibocsátanak, mely gáz alapját képezi az aerob légzésnek. Azt nem tudjuk, hogy a fototrófok megjelenése előtt volt-e már szabad O₂. A fotoszintetizáló élőlényekben keletkező szerves vegyületek, a felbomlásuktól vagy a fizikai elégésüktől függően hosszabb vagy rövidebb ideig napenergiát tárolnak (lásd pl.: olaj, gáz, szén, tőzeg, fa, fű, stb.). Ennek révén fontos részesei a földi anyag- és energiaáramlási folyamatoknak. Ez a tény adja meg a fotoszintézisnek, ill. a fizikai tűznek és a biológiai oxidációnak a jelentőségét, melyeknek lényege: energia akkumuláció, ill. felszaba-

dulás, hasznosulás és hő távozás, valamint CO₂, és egyéb más vegyületek szabaddá válása. Később a flóra és a fauna többsejtű élőlényei is megjelentek. A többsejtű állatok kezdetben „hidegvérűek” voltak, majd kialakultak a „melegvérűek” is, és az evolúciós sor végén a „tudatos” ember áll. Viszont az ember megjelenésével a különböző élőlényekben (beleértve az embereket magukat is) a további genetikai változás lehetősége megmaradt. Az állatok – a húsevőket kivéve – a növények által előállított szerves vegyületeket és a bennük kötött energiát hasznosítják.

...a melegedés okait a Bioszféránkban bekövetkezett változásokban kell keresnünk...

Közismert, hogy az izzó Glóbuszunk átlaghőmérséklete a megszületésétől fogva csökkent a Mindenségben és az azon belüli Nap-rendszerünkben uralkodó, valamint a Földünkben zajló energia folyamatoknak megfelelően. Emellett a bolygónk helyzetéből fakadó és mindig jelenlévő naponkénti és évszakonkénti hőingadozás is létezik. Ebbe a folyamatba lépett be a Földünkön megjelent biológiai élet az összes következményével. A növények a napenergia megkötésével, az állatok és az emberek az anyagcseréjükkel, és az utóbbiak az égetéssel, valamint később a természetes energiák (szél, vízi, nap, geológiai), továbbá jelenleg már az atomenergia felhasználásával és minden, az eredeti természetet megváltoztató, károsító hatásaikkal együtt. Vagyis az aktuális biológiai élet folyamatosan befolyásolja a légkör összetételét, a Föld felszínét és ezen keresztül a napenergia hasznosulását és a hő távozását is. A biológiai hatások summájának, és a váratlan, kiterjedt hatású természeti katasztrófáknak (pl.: nagy méretű égitest becsapódása, stb.) is köszönhetően már korábban is jelentkeztek hosszabb vagy rövidebb ideig tartó felmelegedések és lehűlések (jégkorszakok). A hatás-ellenhatás törvényének megfelelően ezek a hőmérséklet-változások jelentős biológiai következményekkel is jártak, azaz a Föld biológiai rendszere többször is átrendeződött annak minden további anyagi és energetikai velejárójával.

Napjainkban a Glóbuszunk felszínközeli átlaghőmérséklete emelkedik (a jég és a hó fogy, a felszíni vizek hőmérséklete lassan növekszik. Pillanatnyilag az említett jelenségek még mérséklék az emelkedés gyorsaságát a hőkapacitásuk révén), a klímája, az évszakok jellege és az időjárási viszonyok is változnak. A mérések alapján kijelenthető, hogy a melegedés okait a bioszféránkban bekövetkezett változásokban kell keresnünk, mert nem ismerünk adatot arra nézve, hogy a Napból és a Mindenségből most több energia érkezik mint korábban, és a Földünkben sem zajlanak olyan mérhető geológiai változások, amelyekkel értelmezni lehetne a hőmérséklet emelkedését. Az említett átlaghőmérséklet-emelkedés számunkra nem meglepő, mert a „zárt bioszférában” zajló események erre magyarázatot adnak. Az elmúlt több mint 200 év alatt az emberi tevékenység következtében a Föld felszínének, légkörének és ökológiai rendszerének a változásaival párhuzamosan, olyan anyag- és energiafolyamatok is elindultak, amelyek meghaladják a Földünk kompenzáló rendszerének kapacitását. Ezek a folyamatok egy új energia- és anyagegyensúlyi állapot ki-

alakulása irányába hatnak, annak minden következményével.

Ha a Földünk eddigi életét vizsgáljuk, akkor tehát megállapíthatjuk, hogy az két nagy periódusra osztható:

Az első periódus a Föld „tisza” fizikai élete, melyet a steril állapottal, atomi, fizikai, és geológiai jelenségekkel, valamint a folyékony víz jelenlététől függő fizikai és kémiai folyamatokkal jellemezhetünk, és amely a biológiai élet megjelenéséig terjedt. E fizikai élet tartama két időszakra bontható. Az első a Föld felszínének a megszilárdulásáig, a második a biológiai élet megjelenéséig tartott.

A második nagy periódus, a Föld biológiai élete, mely az élet megjelenésével indult, és ugyancsak két időszakból áll:

a) Az első időszak az ember megjelenésével zárult, melyet csak „természetes” biológiai folyamatok és azok következményei jellemeznek, már a fizikai életet is meghatározó, a Mindenség állandó és általános törvényéből következő anyag- és energiaáramlási hatásokkal együtt. Ezen időszak alatt semmilyen „nem természetes” jelenség nem fordult elő, és a biológiai evolúció is folyt.

b) A második időszak az ember megjelenése utáni, mely jelenleg is tart. Ezt az emberek „tudatos cselekedeteinek” és a „tűz használatának” a következményei jellemzik, a már korábban is permanensen létezett hatásokkal együtt. Mindegyik periódus és időszak történései az akkori energia- és anyagmozgás következményei.

A felsorolt periódusok és időszakok közül most csak azt a kis részt emeljük ki, amelyik 1778-ban kezdődött, és még napjainkban is tart. 239 évvel ezelőtt olyan új és növekvő mértékű geomorfológiai, légköri, biológiai, valamint energia- és anyagmozgások indultak el a zárt bioszféránkban, amelyek nemcsak az élet kialakulásakor, hanem az első ember megjelenésekor, sőt még az „ipari forradalom” indulásáig terjedő időszekekre jellemző folyamatoktól is lényegesen eltérnek. E változások okai és következményei három csoportba sorolhatók:

– Az első csoportba tartoznak a zárt rendszerben élő, növekvő számú emberekkel és azok tevékenységeivel (ipari, mezőgazdasági – különösen a nagyüzemi állattartás –, katonai, közlekedési, kommunális és tudományos) járó hatások (az emberiség száma, energia felszabadítása, anyag felhasználása, környezet szennyezése és rombolása, profit orientált gondolkodásmódja és állandóan növekvő igényei) következményei.

– A második csoportba a Föld természetes felszínének változásai: az építmények – épületek, utak, stb. –, az erdőirtás, a mezőgazdasági területek, a bányák, a víztározók létesítése

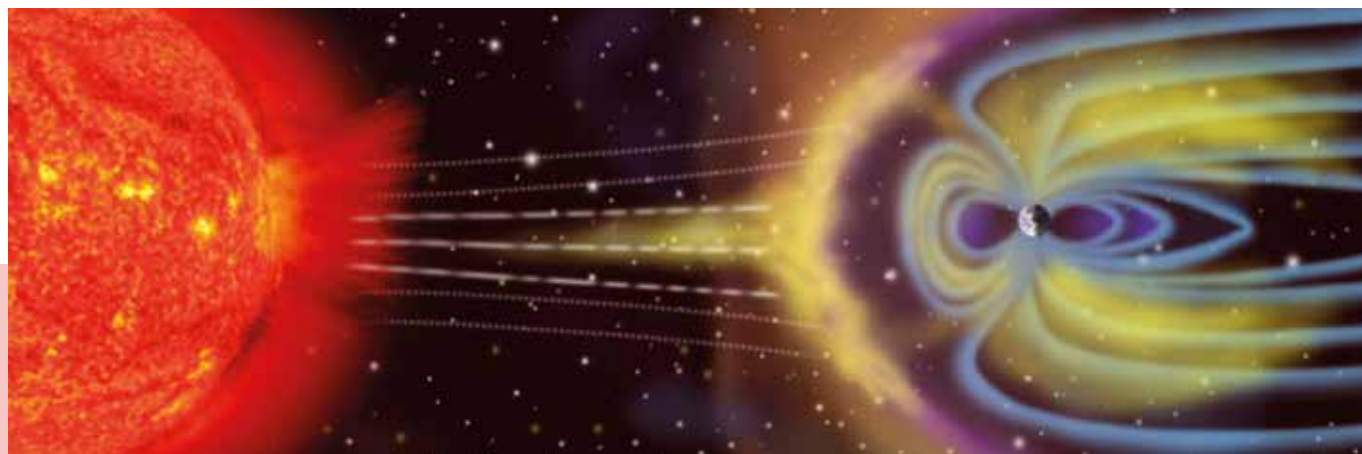
és a felszíni vizek szennyeződése, stb. tartoznak. Ezek a változások nemcsak a beérkező energia abszorpcióját, adszorpcióját, hasznosulását, visszaverődését és a Föld hőkisugárzását befolyásolják, hanem a korábbi természetes ökoszisztémákra is jelentős befolyást gyakorolnak annak minden további következményeivel.

– A harmadik csoportba a Föld atmoszférájának a terhelése (CO₂, egyéb gázok, gőzök és szilárd részecskék, repülőjáratok, rakéták, stb.) sorolható, melynek következtében a légkör összetétele, állapota módosul, és ennek következtében a világűrbeli származó energiák korábbi érkezési módja, valamint a földi hő távozása, és ezzel együtt az időjárási viszonyok is változnak.

Napjaink problémája az, hogy a korábbi természetes viszonyokat megváltoztató folyamatok kedvezőtlen hatása megállás nélkül növekszik. Az eddigi óvó beavatkozásoknak alig van mérhető hatása, és ennek következtében a bioszféránk állapota, azaz a biológiai élet alapja állandóan romlik. Talán még rendelkezésünkre áll annyi idő, hogy a biológiai életet megmentsük, de ehhez elengedhetetlen drasztikus korlátozások azonnali bevezetése.

Összefoglalás

A vég nélküli örök Mindenségből következik, hogy annak autonóm törvénye, mely a folyamatos és állandó energia- és anyagáramlásban, valamint a mozgásban, azaz az időtlen Univerzumban – a maga alkotóelemeivel és eseményeivel – testesül meg, az emberek számára teljes mértékben megismerhetetlen. A Mindenség minden komponense éli az energia- és anyagáramlás, valamint a folyamatos mozgás által meghatározott fizikai- és az esetleg meglévő biológiai életét – lásd pl.: a Földünket. A biológiai élet egy, a környezetétől lehatárolt anyagi egység/mátrix jellegzetes anyag- és energetikai folyamatainak, anyagcseréjének az összefüggő folyamatos jelensége (keletkezés, alakulás és átörökítéssel járó szaporodás). Az élő egységnek a létezési feltétele az, hogy a zárt környezetével dinamikus kiegyensúlyozott kapcsolatot tudjon fenntartani (életfeltételek). Az elmondottakból következik, hogy az élő egység is hatással van a környezete anyag- és energetikai folyamataira (környezetterhelés). A szerző az írásában röviden áttekintette a megjelent biológiai élet és az emberek létezése következményeit.

Földünk mágneses tere

DR. MIHA LIKAR

Kutyaharapást szőrével

3. rész

Hiedelmek az egészségről

– Doktor úr, a kövér gyermek egészségesebb, mint a sovány?

– Ez nem egészen így van, illetve nem ilyen egyszerű a dolog. Az élelemben szűkölködő társadalmakban nyilvánvaló, hogy a jól táplált gyermek egészségesebbnek számít, mint amelyik csupa csont és bőr. De különbséget kell tennünk az olyan gyermek között is, aki alultápláltság folytán sovány, és aközött, aki rendszeresen táplálkozik, de vékony testalkatú. Az egészséges, karcsú gyermek szemlátomást olyan, mint egy atléta kicsiben, szeme ragyog, izmai feszesek, mozgása gyors és határozott. Az éhező gyermek viszont homályos tekintetű, szikkadt izomzatú, és ritkán mozdul önszántából.

Az élelmiszerekben bővelkedő országokban – nálunk is –, a kövér gyermeknek minden esélye megvan rá, hogy potrohos, hájas felnőtt legyen belőle, s egy életen át viselje a kövérséggel járó megannyi hátrányt.

Elisabeth Bérczy Bernström

Szellőrózsa vetemény

Déliidő. 12 fok. Napsütés.

A bükkösben alszanak a fák,
de a csemeték már hozzák leveleiket
ellenállhatatlanul,
s a véletlenül idetévedt nyírek,
itt is, amott is, törékeny zöldben...
míg az aljban a fehér szellőrózsák
vetése hullámszik mindenfelé,
kis foltookban a barna avar,
és a fehér szíromtenger végtelensége,
s a lég oly tiszta és szabad...

Ma csak mentünk, mentünk
– sarkalltam szaporán kerekesszékem,
s mentünk – túl még a „mi fánk”-on is...
jókora bükk az, mely dereka magasából
két törzset küldött az ég felé...

Svedala, Svédország, 2018 áprilisa

Egyes kutatók szerint a túltápláltság főleg a zsírréteg kialakulásához vezet a gyermek testében, s ettől aztán szinte lehetetlenség megszabadulni. A felnőtt ember szervezetében minden egyes falat csak növeli a hájréteg vastagságát, s ha az ilyen ember fogyni akar, egész életében olyan adagokra ítéltetett, amitől a normális testsúlyúak egyszerűen sírva fakadnának.

– ... a spenót erőt ad?

– Ezzel unszolják spenótevésre az anyák a gyermekeiket, s közben a rajzfilmek kedvelt hőisére, Popeyre hivatkoznak. Nos, száz egységnyi spenótban három egységnyi vas van, az emberi szervezet pedig ennek mindössze egynolcadát képes felvenni. Ez azt jelenti, hogy egy meglett asszonynak évente körülbelül a testsúlya kétszeresének megfelelő mennyiségű spenótot kellene elfogyasztania, hogy kellő adag vashoz jusson a szervezete.

De, kedves mamák, kár is volna ilyesmivel kísérletezni, hisz egyrészt már egy hét után úgy megundorodnának a spenóttól, hogy rá sem tudnának nézni többé, másrészt főleg veszélynek tennék ki magukat. A spenótban ugyanis meglehetősen sok az oxálsav (innen a keserű íze), ennek a kristályos szerves vegyületnek pedig megvan az a rossz szokása, hogy felgyülemlik a vizeletben, és vesekövet okoz.

Ne bántsuk hát a gyereket, ha fintorogva turkál a spenótban! A tudomány is őt igazolja. Az elmondottak mellett a következőkkel is: a spenótban, mint több más élelmiszerben elég sok nitrát található (nitrátot használnak egyébként a sonka és a virsli tartósítására is). Normális körülmények között, mindaddig, amíg friss a spenót, ez a nitrátmennyiség ártalmatlan. Ha tehát spenótot főzünk, tálaljuk fel, s fogyasszuk el azonnal mind, mert ha kihűl, a benne levő nitrát nitritté válhat, ez pedig más összetevőkkel együtt nitrozaminná, amely viszont már ott szerepel a lehetséges karcinogének, azaz rákkeltők listáján.

– ...jót tesz, ha minden nap megiszunk nyolc pohár vizet?

– Igyunk aránylag sok folyadékot (a szeszes italok ugyanúgy megteszik, mint a víz), mert a folyadék segíti az emésztést: növeli a megevett táplálék kiterjedését, és ezzel hatékonyabbá teszi annak feldolgozását. Azzal a bizonyos napi nyolc pohár vízzel elejét vehetjük a székrekedésnek is, továbbá „kiöblíthetjük” vele a vesénket, s jelentősen előmozdíthatjuk a rendszeres vizeletürítést. Ez utóbbi korántsem elhanyagolható körülmény, hisz a húgyutak fertőzéseinek zömét a vizelet pangás, illetve a pangó vizeletben elszaporodó baktériumok okozzák, a sok megivott víz pedig segít megakadályozni.

lyozni a fertőzést, vagy meggyógyítani, ha már bekövetkezett. A víz diéta-kiegészítőnek is kiváló: kitölti a gyomrunkat, egyszerűsödik „be is csapja”, mert azt az érzetet kelti, mintha táplálékkal volna tele.

Nem árt tudni, hogy a fenti célokra a meleg víz jobban megfelel, mint a hideg. Aki idegenkedik tőle, hogy meleg vizet igyon, adjon hozzá egy kis citromlét, attól jelentősen megjavul az íze.

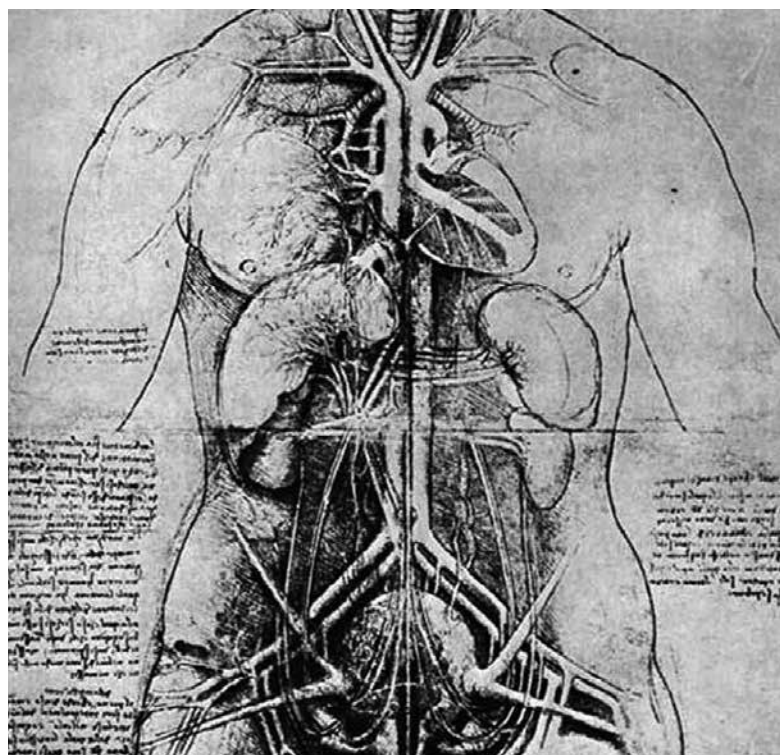
– ...a férfiak jobban „bírnák” az italt, mint a nők?

– Az emberi test nagy hányada víz: a férfi testének 60–70%-át, a nő testének pedig 50–60%-át teszi ki. A férfi testében levő nagyobb folyadékmennyiség hamarabb feloldja a szervezetébe került szeszt, s minthogy az ember a tömény alkoholtól hamarabb rúg be, mint a felhígítottól, azonos mennyiségű ital más-más nyomot hagy a férfiakon és a nőknél. Általában elmondható, hogy egyénenként is különféleképp „bírnak” az italt, de ettől függetlenül az is igaz, hogy egy-egy pohár whisky például jobban megárt egy nőnek, mint egy férfinak.

Aki idegenkedik tőle, hogy meleg vizet igyon, adjon hozzá egy kis citromlét, attól jelentősen megjavul az íze.

– ...a vörösbor vérszaporító?

– Az első pillanatban azt hinné az ember, hogy a kettőnek csak látszólag van köze egymáshoz: a vörösbor olyan, mint a vér, ennél fogva úgy gondoljuk, megszorodik tőle a vérünk. Pedig a jelek szerint igenis van valami tudományos alapja a hiedelemnek: már ha édes vörösborra vonatkoztatjuk (de az édes fehérre is érvényes). A bornak a cukortartalma a fontos tehát, nem a színe. Az édes borokban sok gyümölcs-cukor van, s ez leköti a vasat az elfogyasztott táplálékból, tehát megkönynyíti a szervezetnek az emésztést. Maga a bor, más táplálék nélkül képtelen ilyesmire, mert kevés vas van benne. Ennyit a „vérszaporításról”. Arra azonban még hadd hívjam fel a figyelmet, hogy a terheseeknek semmiféle alkoholt, tehát bort sem volna szabad inniük, hisz már napi egy deci bor is káros a magzatra nézve.

Leonardo da Vinci rajza

– ...In vino veritas?

– Gyakran hallani, hogy a részeg emberből az igazság beszél, azaz „borban az igazság”. Igaz volna ez? Mindannyiunkban vannak bizonyos lelki fékek, melyek higgadt, illedelmes magatartásra készítetnek bennünket az embertársainkkal való érintkezésben. Ha viszont túl sokat iszunk, harciasokká, beszédesekké, sőt erőszakosokká válunk, s ez rendszerint oda vezet, hogy olyasmit is kimondunk, amit józanon sohasem ejtenénk ki a szánkon. „Józan amit gondolsz, részeg arról csahol” – mondja a régi mondás. Ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy amit a részeg kimond, maradéktalanul igaz is.

FOLYTATJUK...

Magyarította SZILÁGYI KÁROLY

Jövedelemadó 1%

TISZTELT OLVASÓNK! KEDVES BARÁTUNK!

A Búvópatak szerkesztősége és kiadója nevében arra kérjük a lap olvasóit, barátait és szerzőit, hogy személyi JÖVEDELEM-ADÓJUK 1%-ÁT A BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY javára ajánlják fel!

A kedvezményezett adószáma: 18776278-1-14

A kedvezményezett neve: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Az alapítvány legfőbb feladatának a Búvópatak folyóirat kiadását tekinti.

KÖSZÖNJÜK!

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Tamásné Horváth Katalin

Munkatársak: Lukáts János, Németh István Péter,

†Papp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2018. május

Sokszorosítás sorszáma: 5/2018.

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11-13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Mosdós – Csernák Máté fotója

Kapható az újságárusoknál

A *Bűvópatakot* 2018-ban ismét keressék az újságárusoknál!
A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető
az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

nka

Nemzeti Kulturális Alap

